

**Pécsi Tudományegyetem
Állam- és Jogtudományi Kar
Doktori Iskolája**

Ercsey Zsombor

**Az Szja- és az Áfa-szabályozás igazságossága a magyar
adórendszerben**

Doktori értekezés tézisei

Témavezetők:

Szalayné Sándor Erzsébet
habilitált egyetemi docens

Szilovics Csaba
habilitált egyetemi docens

Pécs
2012

Tartalomjegyzék

I. A kutatási feladat.....	3
II. A végzett vizsgálatok, elemzések és a feldolgozás módszerei	6
III. Tudományos eredmények és a hasznosítási lehetőségek	10
1. Az alkotmányi szabályozásról.....	10
2. A személyi jövedelemadóról	14
3. Az általános forgalmi adóról	19
4. A szektorális adókról.....	21
5. Az adórendszerrel kapcsolatos egyéb észrevételek	22
IV. A tézisekben felhasznált irodalom jegyzéke	24
V. Publikációs jegyzék	27

I. A kutatási feladat

Az adójog kiemelten fontos szerepet tölt be az állam és annak polgárai viszonylatában. Az állam működésének biztosítása, az állami feladatok ellátásának zavartalansága és a sokféleképpen értelmezett állami szerepvállalás tényleges megvalósítása elengedhetetlenné teszi az adójogi normarendszer megfelelő kidolgozását. Alapvető kérdés például az, hogy a jogalkotó meddig hagyja a piac hatását érvényesülni, és ettől látja szükségesnek az állami beavatkozást, akár az adóztatás, akár az újraelosztás eszközeivel.

Az adórendszernek kiemelt szerep jut az államháztartási bevételek biztosításában, a társadalmi javak újraelosztásában, a közszolgáltatások biztosításában, és a társadalmi igazságosság magasabb fokú megvalósításában. Az állami beavatkozásnak arányban kell állnia az újraelosztás, illetve a gazdasági stabilizáció célkitűzéseivel.¹ E szerepkörök a jelenkor államában még jelentősebbé váltak, a globalizálódó gazdaságban a szociális háló megteremtése mellett az adórendszer megfelelő szerkezetű kialakításával érhetőek el az említett célok. Ennek megfelelően – mivel az adórendszer vizsgálata mind az államháztartásra, mind pedig a polgárokra gyakorolt hatása szempontjából fontos – napjaink gazdaságában, és az érzékelhető gazdasági recesszióban még hangsúlyosabb és egyre jelentősebb kihívást jelentő állami feladat² a jó adórendszer kialakítása. Egyfelől ugyanis biztosítani kell a közjavak hasonló köréhez történő hozzáférést, a közfeladatok változatlan színvonalú ellátását, valamint a tradicionális és modern állami szerepvállalás elemeinek megvalósulását, másrészt pedig optimálisan kell kialakítani a polgárok mindezeket finanszírozó adóterheit.

Az optimális adórendszer ugyanis nem csak a kívánt mennyiségű állami bevételt biztosítja, hanem az adózók számára elfogadható adóterhelési szintet határoz meg.³ Ennek alapja a fizetőképesség (teljesítmény) elve⁴ – amely több európai állam alkotmányában is megjelenik,⁵ és amelynek alapján fogalmazhatjuk meg a horizontális és vertikális egyenlőség elvét⁶ is –, valamint a hasznosság elve, nevezetesen az, hogy az adózókra akkora adóterhet szabjon ki a korszerű szabályozás, amelyet készek és képesek is teljesíteni, valamint adóbefizetések a közhatalmi tevékenységek által eredménnyel hasznosulhassanak.

A horizontális egyenlőség akkor érvényesül, ha az azonos jövedelműek azonos mértékű adót fizetnek, míg a vertikális méltányosság akkor valósul meg, ha a különböző jövedelmi helyzetűek különböző mennyiségű adót fizetnek.⁷ A horizontális igazságosság tehát nem azt vizsgálja, hogy a különböző adózók milyen különleges helyzetben vannak, hanem a lényeges kérdés az adópolitika globális hatása az adózók eltérő kezelése tekintetében.⁸

¹ Deák Dániel: Neutrality and Legal Certainty in Tax Law and the Effective Protection of Taxpayers' Rights. *Acta Juridica Hungarica* 2008. évi 2. sz. 177. o.

² Az állami feladatok köre, az állami szerepvállalás nem egységes, függ az adott korszaktól, kultúrától, társadalmi berendezkedéstől és – különösen a gazdaságba történő beavatkozás vonatkozásában – az aktuális piaci-gazdasági helyzettől is.

³ Erről ld. részletesen: Szilovics Csaba: *Csalás és jogkövetés az adójogban*. Gondolat Kiadó, Budapest 2003. 121. o.

⁴ Az adózó adófizetési képessége is növekszik jövedelmi-vagyoni helyzetének javulásával.

⁵ Reuven Avi-Yonah – Nicola Satori – Omri Marian: *Global Perspectives on Income Taxation Law*. Oxford University Press, Oxford 2011. 15. o.

⁶ Vö. Szilovics Csaba: *Az igazságos és arányos közteherviselés kialakításának magyarországi feltételeiről*. Inter-szféra Kft. Pécs 2012. 14. o.

⁷ Lásd: Richard Abel Musgrave – Peggy B. Musgrave: *Az egyenlő teherviselés (az adózási méltányosság megközelítési módjai)*. Adózás, adórendszerek, adóreformok – Elvek, elméletek, tapasztalatok. In: Semjén András (szerk.): *Szociálpolitikai Értesítő* 1993. évi 1-2. sz. 33. o.

⁸ Deák Dániel: *Harmonization in Community Law and Enforcement of Rights in Tax Law*. *Intertax* 2008. évi 11. sz. 484 o.

A hasznosság elve alapján az adóteher az adózó által igénybe vehető juttatásokhoz igazodik, és ennek megfelelően az adókat az állam által nyújtott szolgáltatások díjának tekinthetjük.⁹ A haszonelvű megközelítés figyelembe veszi a redisztribúció egészét és interdiszciplináris úton közelíti meg a társadalmi igazságosság összetett tartalmát. Ez alapján az adó a civilizáció ára,¹⁰ illetve a szabadság ára,¹¹ és az állam az általa nyújtott szolgáltatások fedezésére vet ki adóterhet. Ennek megfelelően a helyes adóztatás etikai, közgazdasági, közigazgatási és jogi megalapozottság nélkül nem valósulhat meg.¹²

A fentiekén túl a generációs méltányosság is megfontolandó, tekintettel arra, hogy egy olyan adópolitika, amely rövidtávon nem tűnik méltányosnak, azonban hosszútávon annak bizonyul, elősegítheti az adóztatás funkcióinak megvalósulását, azonban a különböző generációk között feszültséget is szülhet.¹³

Kiemelten fontos követelmény, hogy az adórendszer igazságos legyen, mivel csak így valósíthatók meg eredményesen az adóztatás funkciói, és érhetőek el annak céljai. Ádám Antal a jogalkotó és a jogalkalmazók számára is zsinórmértékként megfogalmazta: „Az alapvető állami célok között nem hiányozhat a fenntartható fejlődés, az egyensúlyozott nemzeti felemelkedés, a társadalmi igazságosság, az összetett (egyéni és közösségi) emberi biztonság szolgálata.”¹⁴

A jogrendszer minőségét – így az adórendszer igazságosságát – azonban alapvetően meghatározza a politikai kultúra minősége, amelyet a hagyományok és a megszokások befolyásolnak.¹⁵ Az igazságosság is összetett fogalom, amely a különböző államokban más-más konkrét jelentéstartalmat hordoz, és markáns elemei a pénzügyi jogi gondolkodók véleménye alapján is jelentősen eltérnek. Ennek megfelelően az adórendszer igazságosságát is nehéz ennek megfelelően meghatározni, azonban az igazságosság alapvetően az adóterhek méltányos elosztását jelenti.

Dolgozatom célja az adórendszer igazságosságának vizsgálata, a felmerülő időszerű problémák bemutatása, illetőleg az azokra adható válaszok és megoldások feltárása. Az e területen jelentkező eltérő tagállami szabályozások, az adórendszerek nagyobb fokú közelítésének igénye egyértelműen a jövő nagy kihívásának tekinthető, az adórendszerek és az adóztatási struktúrák összehangolása az Unió célkitűzését a továbbiakban még inkább elősegítő, az együttműködést elmélyítő tényező lehet. Az Európai Unió és a tagállamok gyakorlatát vizsgálva a magyar rendszer szükséges változásait és továbbfejlesztési irányait vizsgálom, a vázolható megoldási alternatívákat és azok létjogosultságát az uniós tagállamok gyakorlatának tükrében elemezve. A tartalmi és terjedelmi keretek miatt a szerkezet egészének átfogó vizsgálatán kívül célszerű volt e jelentős és komplex tárgykör szűkítése.

Az említettek alapján az alkotmányi alapok relevanciájára tekintettel vizsgálom az adóztatás alkotmányosságát: a Magyar Köztársaság korábbi Alkotmányának és Magyarország hatályos Alaptörvényének rendelkezésein túl összehasonlító jelleggel elemzem az EU tagállamai nemzeti alkotmányainak vonatkozó rendelkezéseit. Ismertetem és elemzem ezen kívül a magyar Alkotmánybíróság (a továbbiakban: AB) adózásról szóló eddigi határozatait,

⁹ Reuven Avi-Yonah – Nicola Satori – Omri Marian i.m. 15. o.

¹⁰ Oliver Wendell Holmes Jr. híres szólása: „Az adó az, amit a civilizált társadalomért fizetünk” (angolul: "Taxes are what we pay for civilized society", elhangzott 1927-ben).

¹¹ Paul Kirchhof: Bundessteuergesetzbuch – Ein Reformentwurf zur Erneuerung des Steuerrechts, C.F. Müller, Heidelberg 2011. 3. o.

¹² Vö. Szilovics Csaba i.m. 14-15. o.

¹³ R. Avi-Yonah – N. Satori – O. Marian i.m. 15. o.

¹⁴ Ádám Antal: Észrevételek a magyar alkotmányozáshoz. JURA 2011. évi 1. sz. 194. o.

¹⁵ Kiss László: Jogállam és/vagy élhető állam. In: Csefkó Ferenc (szerk.): Ünnepi kötet Ivancsics Imre egyetemi docens, decan emeritus 70. születésnapjára. Studia Iuridica Auctoritate Universitatis Pécs Publicata 140. Pécs 2008. 75. o.

kitérve az alkotmányi elvek és értékek, valamint az adójogi normák, a konkrét adónemekre vonatkozó jogszabályok kapcsolatára, az adózás alapját képező elvekre és ezek összefüggéseire is.¹⁶ A magyar adórendszer egészének átfogó vizsgálatán túl a részletes elemzés két eltérő típusú adónemre, az egyik legjelentősebb közvetlen adóra (a személyi jövedelemadó, a továbbiakban: Szja) és a legjelentősebb közvetett adóra (az általános forgalmi adó, a továbbiakban: Áfa) szorítkozik.

E két adófajta határozza meg ugyanis leginkább a természetes személyek ténylegesen viselt, illetve fizetett adóterheit, valamint adózói döntéseit. A részletesebb vizsgálat tárgyául azért is ezt a két adónemet érdemes kiemelni, mert így az igazságosság konkrét adófajtan belüli érvényesülése egy közvetlen, és egy közvetett adón keresztül vizsgálható, illetve mutatható be. Fontos e két adófajta áttekintése azért is, mert ezeket a világ különböző országaiban általánosan bevezetették, és ezek olyanok, amelyek – bár eltérően, de mégis – minden adózó számára érzékelhetőek; az Áfa még akkor is, ha az adózó az adóhatalmat gyakorló országban nem rendelkezik jövedelemmel vagy vagyonnal, illetve csak rövid időt tölt az állam területén.

A következtetések levonásának igényét e két adónemmel összefüggésben az alapozta meg, hogy a társadalmon belüli jövedelem-különbségek egyensúlyozására és a közteherviselésben való részvétel arányosabbá tételére a személyi jövedelemadó a legalkalmasabb,¹⁷ amely az osztó igazságosság követelményének eleget téve rugalmasabb és eltérhet a szabad piaci standardoktól.¹⁸ Az egyenlőség megteremtése és így a közterhek enyhítése az Szja tekintetében természetes adottság, tekintettel arra, hogy ebben az adónemben vehetőek leginkább figyelembe az adózók személyi körülményei. Ennek megfelelően az Szja elemzésén keresztül a dolgozatomban röviden kitérek az adóztatás klasszikus és modern alapelveinek érvényesülésére és az igazságossággal való kapcsolatára, nevezetesen a létminimum adómentességének elvére és annak kapcsolódó szabályozására. Ennek az elvnek az érvényesülését és a megvalósítása érdekében tett lépéseket áttekintve összehasonlítás igényével ismertetem a hatályos magyar szabályozást és a nemzetközi megoldásokat. Az adóztatás alapelvei közül ugyanis leginkább e modern elv kapcsolódik az igazságossághoz, az adózók teherbíró képességének figyelembevételkor ugyanis tekintettel kell lenni az adózók létfenntartására. A jog jellemzően a jövedelem adott szintjéhez, mint objektív mértékhez köti a szegénységet, vagyis az alacsonyabb közteherviselési képességet. Áttekintem, hogy megvalósul-e ezáltal az alapvető adóztatási jogelv, azaz, hogy a létminimum már egy olyan határa az adóztatásnak, amelyet a jogalkotó nem léphet át – erre tekintettel függ össze a létminimum állam általi kötelező biztosítása az emberi méltósághoz való alanyi joggal is,¹⁹ így adózási szempontból – figyelemmel az AB e körben az Alaptörvény 37. cikk (4) bekezdése alapján által korlátozott hatáskörére – kiemelten aktuális.

Az értekezésemben az Szja és az Áfa vonatkozásában nemzetközi kitekintésben az összehasonlítás igényével vizsgálom az igazságosság és a hatékonyság szintjét emelő

¹⁶ A 22/2012. (V. 11.) AB határozat alapján érvényben maradnak tehát az AB azokra az alapértékekre, emberi jogokra és szabadságokra, továbbá alkotmányos intézményekre vonatkozó megállapításai, amelyek az Alaptörvényben nem változtak meg alapvetően, és a korábbi döntéseiben kifejtett elvi jelentőségű megállapítások értelemszerűen irányadók az Alaptörvényt értelmező alkotmánybírói döntésekben is. Ádám Antal megfogalmazásában: „A sarkalatos törvények által létrehozott, illetve alkotmányos rangra emelt jogi alapértékek tartalmának és egymás közötti viszonyának feltárásában kiemelkedő szerepet töltenek be az AB hiteles és kötelező alkotmányértelmező döntései.” (Ádám Antal: i.m. 192. o.)

¹⁷ Az Áfa kapcsolódó jellemzőire később térek vissza.

¹⁸ Deák Dániel: Hungary: Does the Hungarian Local Trade Tax Fall within the Substantive Scope of a DTC? TAX TREATY CASE LAW AROUND THE GLOBE – 2011, M. Lang – P. Pistone – J. Schuch – C. Staringer – A. Storck – L. de Boe – P. Essers – E. Kemmeren – F. Vanistendael (Szerk.), Linde 2011. 50. o.

¹⁹ Vö. Deák Dániel: Pioneering Decision of the Constitutional Court of Hungary to Invoke the Protection of Human Dignity in Tax Matters. Intertax 2011. évi 11 sz. 539. o.

megoldásokat is. Aktualitásuk és magyarországi helyzetük miatt uniós összehasonlításban és kitekintéssel elemzem továbbá a szektorális adókat. A dolgozat zárásaként – a rendszer egészéről átfogó képet nyújtva – az európai gyakorlat tükrében röviden rámutatok arra, hogyan is módosulhat a magyar adórendszer, eleget téve a vele szemben támasztott sokféle követelménynek és megfelelően a felmerülő új kihívásoknak.

II. A végzett vizsgálatok, elemzések és a feldolgozás módszerei

Az adórendszerek működét vizsgálva áttekintem a különböző adófajtákra vonatkozó rendelkezéseket, ezeknek alapvető igazságosságát, méltányosságát az adózói magatartásra, a gazdasági döntésekre és folyamatokra nézve, továbbá annak a gazdasági- és adóversenyre gyakorolt hatását, hatékonyságát és az ezek alapján elérhető eredményeket, így a kapcsolódó állami bevételek várható alakulását.

Rámutatok arra, hogy különböző adófajtákban és ezek összességében milyen szabályozási megoldásokkal növelhető az adózói bizalom és az adófizetői hajlandóság. Fontos ugyan az adóhatóság hatékony működése, a felkészült apparátus szakértő ellenőrzési tevékenysége, valamint természetesen a büntetőjog adójogi szabályokat kikényszerítő, illetve azok szankcionálását szolgáló rendelkezéseinek összessége, azonban ezek szerepe megítélésem szerint másodlagos. Az állam működését eredményesen biztosító és az adózók számára is elfogadható anyagi jogi szabályozás ezeknél sokkal lényegesebb, tekintettel arra is, hogy az adózók önkéntes jogkövetése nemcsak nagyobb állami bevételt eredményezhet – a kikényszerítés jelentős mértékű, magas költségei miatt is –, hanem társadalmilag is előnyösebb környezetet teremt. Az adórendszer nem működhet csak azért, mert az adózók a jogszabályok szerint kötelesek teljesíteni az abban foglaltakat. Az adókötelezettségek teljesítése akkor válhat teljessé, ha az adózók meggyőződésük alapján fizetnek adót a fizetőképesség elvének megfelelően annak érdekében, hogy az állam képes legyen finanszírozni az e nélkül elláthatatlan közfeladatokat. Lényeges tehát, hogy az adózó számára ne csupán egy jogilag rárótt, terhes kötelezettség legyen az adófizetés, hanem érezzék, hogy nem indokolatlanul terhes módon részesei a társadalmi közös szükségletek fedezetének megteremtésében és lássák az áldozatuknak megfelelő közvetett ellenszolgáltatások előnyeit is. A társadalom és az abban való részvétel, illetve aktív szerepvállalás ugyanis lényegesen túlmutat a jogi kötelezettségek teljesítésén, ugyanis azok pusztán léte még nem alapozza meg a társadalmi értékek tényleges tisztelését.²⁰ Az értékeknek – mint például erkölcs, igazságosság, méltányosság – pedig be kell épülniük a demokratikus rendbe.²¹ Az adórendszert ezek ismeretében és ezekre tekintettel kell kialakítani, és az egyik országban működő modell a másik államban – amennyiben nem igazítják annak sajátosságaihoz – kifejezett kudarccá is válhat.

Vizsgálom az Európai Unió²² tagállamainak, valamint néhány további országnak az adórendszerét, a hatályos személyi jövedelemadó²³ és általános forgalmi adó szabályozását.

²⁰ Vö. Deák Dániel: International Tax Law and Tax Avoidance: A Case Study on Tax Havens and the Option of Ethics in a Global Economy. M.A. Plazas Vega (ed.), Dal diritto finanziario al diritto tributario; Studi in onore A. Amatucci, Volume 5, Temis, Bogotá 2011. 461-462. o.

²¹ Kiss László: Jogállam és/vagy élhető állam. In: Csefkó Ferenc – Horváth Csaba (szerk.): A demokrácia deficitje avagy a deficitese hatalomgyakorlás. PTE-ÁJK, Baranyai Értelmiség Egyesület, Pécs 2008. 145. o.

²² Tekintettel arra, hogy a Lisszaboni Szerződés hatályba lépésétől kezdődően Európai Unió megjelölés szerepel az EU felépítésének és működésének alapjait lefektető szerződésekben, az alábbiakban egységesen Európai Unióként szólok a korábbi Európai Közösségről (Európai Közösségekről), uniós jogként említem továbbá mind a korábbi közösségi jogi normákat, továbbá a második és harmadik pillér keretében alkotott uniós jogszabályokat

Az összehasonlító adójogi elemzés elősegítheti a jogharmonizációt,²⁴ az adóreformok eredményességét, valamint a hatékony nemzeti adójogi jogalkotást. Az adójogi együttműködés azonban egyre indokoltabb az Európai Közösségen belül is az összehasonlító jogi megközelítéssel,²⁵ mert a tagállamoknak törekedniük kell arra, hogy az egyes országokban létező különféle adórendszerek simulékonyan működjenek együtt.²⁶

Az adójogszabályok gyors változásával ellentétben ugyanis az adópolitika állandó és következetes kell legyen – bár a hatékonyság és igazságosság követelményeiből adódó összeütközés miatt mindig következetlenségekkel terhelt²⁷ –, hatékonysága pedig a gyakorlatban mérhető le igazán. Az adópolitikák közti különbség a tagállamok eltérő fejlettségi szintjéből adódik,²⁸ így összehasonlításuknál az országok eltérő kulturális és politikai sajátosságaira is tekintettel kell lennünk. A más államok által alkalmazott adójogi szabályozás válaszokat adhat országunk alapvető adóztatási problémáira és ez által növelheti a nemzeti jogalkotás hatékonyságát. E vizsgálatok alapján lehet bizonyos szabályozási modelleket és tendenciákat felfedezni, és a különböző jogszabályi megoldásokat csoportosítani. Mindkét adónemben vannak ugyanis olyan megoldások és alapvető rendelkezések, amelyek elősegítik a horizontális²⁹ és vertikális³⁰ igazságosság érvényesülését. A tételes jogi megközelítések és rendelkezések tehát eltérőek, az összehasonlítás módszerét alkalmazva azonban kiemelhetők hasonlóságok és azonos szabályozások, amelyek alkalmazása indokolt lehet a magyar joganyagban is. Az egyes uniós tagországok adóztatásának összehasonlításával a dolgozatomban választ keresek az adójog területén szükséges harmonizáció, illetve a magyar adórendszer szükséges és lehetséges átalakításának problémakörére. Ennek áttekintéséhez elengedhetetlenül szükséges a nemzeti sajátosságok feltárása, a különböző megoldási technikák részletes elhatárolása és rendszerezése. A különböző tagállami adórendszerek összehasonlításával láthatóvá válik, hogy milyen lehetőségek vannak az egyes tagországi rendszerek közelítésére, és ennek érdekében magyar részről milyen lépések lennének kívánatosak az elkövetkezendő időszakokban.

Az összehasonlító adójogi megközelítés a fentiekkel összhangban tehát fontos, azonban az adott adórendszer és társadalom, valamint az állami ellenszolgáltatások és az állam működését fedező kiadások vizsgálata is szükséges. Ezek nélkül az adott adó és adórendszer igazságossága nem állapítható meg, viszont annak hatékonyságára nézve következtetések levonhatóak. Az adókulcsok száma és az adó mértéke alapján nem kategorizálhatjuk igazságossági szempontból az országokat, hiszen mindezeket befolyásolja az adott ország társadalmi berendezkedése, történelmi hagyományai és politikai kultúrája is.

is. A vonatkozó bírói fórumokat a döntéseik ismertetésénél és elemzésénél – az adott időpontban hatályos elnevezésüktől függetlenül – Európai Bírósággént említem.

²³ Mint említettem, nincs egységesen kialakult adóstruktúra az EU tagállamaiban. Az adókulcsok alapján a különböző országokat – a hatályos magyar szabályozásra tekintettel – az alábbiakban két kategóriába sorolom: a progresszív és az egykulcsos rendszert alkalmazókra.

²⁴ Reuven Avi-Yonah – Nicola Satori – Omri Marian i.m. 4. o.

²⁵ Deák Dániel: Harmonization in ... 480. o.

²⁶ Dennis Weber: Editorial. Tax Coordination: a Joint Responsibility of the Member States. Still a Fantasy? EC Tax Review 2007. évi 4. sz. 162. o.

²⁷ Deák Dániel: Neutrality and Legal Certainty... 181. o.

²⁸ E különbözőségekből számos egyéb probléma is adódik (pl. ez a nyugdíjrendszerek jól működő belső piaca kialakulásának egyik legnagyobb akadálya is; ld. részletesen: Hans van Meerten – Bastiaan Starink: Cross-Border Obstacles and Solutions for Pan-European Pensions. EC Tax Review 2011. évi 1. sz. 30-40. o.), amelyeket dolgozatom terjedelmi korlátok miatt nem tárgyal.

²⁹ A horizontális egyenlőség és igazságosság követelménye azt jelenti, hogy az azonos jövedelmi-vagyoni helyzetű, azonos adózási képességű adózók azonos módon és mértékben adózzanak.

³⁰ A vertikális igazságosság kimondja, hogy minél gazdagabb, illetve több jövedelemmel rendelkezik az adózó, annál több adót kell fizetnie. Egy progresszív jövedelemadó-rendszerben az adózó adófizetési kötelezettsége így magasabb jövedelem esetén nő.

Az Európai Unió céljainak megvalósítása és a hatékonyabb együttműködés előmozdítása érdekében mégis elengedhetetlen az adórendszerek nagyobb fokú egymáshoz közelítése is.³¹ Fontos ez egyrészt azért, mert az adóztatás bizonyos – megkülönböztető jellegű és piacvédő hatású – formái akadályozhatják a tagállamok közötti árukereskedelmet.³² Másrészt a különböző társadalmak – különösen az Európai Unión belül – hasonló problémákkal néznek szembe, amelyeket részben hasonló, részben pedig eltérő megoldásokkal, de gyakran nagyon hasonló eredményekkel oldanak meg.³³ Ez a gondolat szoros összefüggésben áll a jogharmonizáció céljaival: hasonló nehézségek kezelésére hasonló szabályok bevezetésével gyorsabb megoldást lehet találni – feltéve, hogy az országok adójogi kultúrájának eltérése nem lehetetleníti el az adott megoldás alkalmazhatóságát. Bizonyos harmonizáció megfigyelhető az egyenes adók vonatkozásában is még az erre vonatkozó széles körű felhatalmazás hiányában is. Az adóügyek ugyanis befolyásolják a belsőpiac működését és ezért a tényleges adóügyi kérdések versenyjogi maszkba bújtathatóak.³⁴ Ennek megfelelően került sor a társasági adó alapjának közelítésére is.³⁵

A tagállamok nem alkalmazhatják elszigetelve a nemzeti jogukat más tagországoktól,³⁶ és az adózók azonban joggal várhatják el a nemzeti hatóságoktól a közösségi alapszabadságaikkal³⁷ – így akár adójogi vonzatú – jogaik hatékony védelmét az adózók tagországokon átnyúló tevékenységeiket nem irányíthatja a nemzeti jogrendszerek különbözősége.³⁸ Ez végső soron az adóztatás neutralitását is befolyásolhatja, illetve sértheti. Az adózóktól ezzel szemben elvárható a nemzeti jog tiszteletben tartása akkor is, ha alapszabadságaikat határokon átnyúlóan gyakorolva nagyobb adózási mozgásteret kívánnak találni.³⁹

Az összehasonlító elemzésen kívül – tekintettel arra, hogy a dolgozatomban kifejezetten a magyar szabályozás előnyeit és hátrányait kívánom kiemelni, valamint a jelenlegi és fent említett magyar problémákra kívánok adekvát válaszokat megfogalmazni – történeti megközelítést is alkalmaz. Az adózás történelmi befolyásoltsága miatt ugyanis egyértelműen vizsgálható és vizsgálandó, hogy a történelmileg kialakult magyar adózásban mely külföldi szabályozási elemek emelhetők át és alkalmazhatóak eredményesen; ennek érdekében ismertetem és tekintem át az ellentmondásosan megvalósuló és többek között a

³¹ Annak ellenére, hogy az EK szerződés alapján az adóztatás joga a tagállamok hatáskörében maradt az Európai Unió Bírósága tevékenysége nyomán megjelent az adózók diszkrimináció elleni védelme, valamint a gyakorlatban is érvényesül az alapvető szabadságjogok korlátozásának tilalma. A tagállamok adófelsőjoga például abban az esetben, ha diszkriminációval jár, nem alkalmazható ez a követelmény először a közvetett adók vonatkozásában jelent meg, majd később kiterjesztést nyert a közvetlen adónemekre is. Lásd részletesen: Deák Dániel: Harmonization in... 488. o.

³² Szalayné Sándor Erzsébet: A diszkriminatív adóztatás tilalma. In: Mohay Ágoston - Szalayné Sándor Erzsébet (szerk.): Az Európai Unió joga. Dialóg Campus Kiadó, Budapest-Pécs 2011. 282. o.

³³ Ld. Konrad Zweigert – Hein Kotz: An Introduction to Comparative Law. Oxford University Press 1998.

³⁴ Vö. Deák Dániel: Procedural Versus Substantive Law: A Balancing Act in the EU. Tax Notes International 2010. évi 8. sz. 693. o.

³⁵ Vö. Békés Balázs: A közvetlen adózás az Európai Unióban. PhD értekezés, Pázmány Péter Katolikus Egyetem Jog- és Államtudományi Kar, Pénzügyjogi Tanszék. Budapest 2012.

(<https://jak.ppke.hu/uploads/articles/12332/file/B%C3%A9k%C3%A9s%20Bal%C3%A1zs%20PHD%20dolgozat.pdf>)

³⁶ Az EUMSZ 110. cikke tiltja az import termékekre kivetett magasabb adót, valamint a belföldi termék védelmét szolgáló adót. Ld. Szalayné Sándor Erzsébet i.m. 282. o.

³⁷ Az alapszabadságok jelentősége a fentiekből következően a belső piac működését korlátozó akadályok lebontásában áll. (Szalayné Sándor Erzsébet: A belső piac fogalma, kialakulása. Jogalkotás - dereguláció a belső piacon. In: Mohay Ágoston - Szalayné Sándor Erzsébet (szerk.): Az Európai Unió joga. Dialóg Campus Kiadó, Budapest-Pécs 2011. 229. o.)

³⁸ Deák Dániel: i.m. 687. o.

³⁹ Deák Dániel: i.m. 687. o.

sávós személyi jövedelemadózást bevezető, a svéd adóztatás szellemében fogant 1988. évi magyar adóreform tényleges megvalósulását. Ebben a korszakban ugyanis a gazdasági és társadalmi átalakulással a hatályos magyar adórendszer alapjait is lefektette a jogalkotó, megteremtve ezzel a jelenlegi állapot előzményeit.⁴⁰

Alapvető kérdés, hogy optimális-e, illetve igazságos-e a magyar rendszer, mennyire bonyolultak az adójogi jogszabályok, mennyire sokrétű az adófajták összessége, mennyire segítik elő az önkéntes adójogi jogkövetést, a hatékony adóztatást és a gazdasági fejlődést, milyen mértékű bevételt eredményeznek rövid- és középtávon az államháztartás oldalán, és így mennyiben érhetőek el az adókhoz fűzött jogalkotói célkitűzések. Tekintettel arra, hogy a hatályos rendszer az említett adóreform alapjain nyugszik, elengedhetetlen annak feltárása, hogy az előzmények és így az adóreform eredményeképpen megvalósulni látszó rendszerváltozás korabeli adórendszere igazságos volt-e, illetve megteremtette-e annak a lehetőségét, hogy a kezdeti hibák és hiányosságok orvoslását követően a különböző módosításokkal és előremutató fejlesztésekkel, valamint más országok korszerű szabályozásának átvételével és azok magyar sajátosságokhoz való igazításával igazságos és eredményesen működő adórendszer jöhessen létre.

Mindezt figyelembe véve dolgozatomban vizsgálom, hogy a jogalkotók milyen módszerekkel, eszközökkel kívánják az arányos közteherviselés elvét érvényesíteni. A társadalombiztosítás, nyugdíjak, szociális ellátások és segélyek körén túl a személyi jövedelemadó rendszere az, ahol érvényesülhetnek az állam szociális célkitűzései. Ennek megfelelően lehetősége van adómentes minimumok meghatározására, vagy éppen feltételekhez kötött adókedvezmények és adómentességek biztosítására.

A szabályok tartalmán túl azok kikényszeríthetősége és betarthatósága is alapvető fontosságú, és hatással van az adózók magatartására. Az állami közhatalom biztosítja, hogy a nehezen követhető, akár alapelveket is sértő és teljesen igazságtalan szabályokat is betartassa, ugyanakkor természetesen az optimális és legigazságosabb adórendszer sem működhet megfelelően, ha a kötelezettségek teljesítésére vonatkozó eljárási szabályok fogyatékoságban szenvednek, illetve az állami adóhatóság vagy adóhatóságok bármely okból – akár az apparátus alacsony létszáma, akár annak szakszerűtlensége miatt – nem látják el teljeskörűen a jogszabályokban rögzített feladatköreiket. Bármely kulturális, illetve adózói környezetben felmerülhet ugyanis az adócsalás jelensége, az adójogi normák megsértése vagy végső soron a kötelezettségek nemteljesítése. Ez pedig csak jól működő, felkészült, jól képzett és széles hatáskörrel rendelkező adóhatóság által akadályozható meg, amely megfelelő eszköztárral rendelkezik ahhoz, hogy érvényt szerezzen az adójogi normáknak. Utalni kell arra, hogy az eljárásjog fontosságát régen felismerték az uniós jogban, és az adóztatás eljárási aspektusa egyre fontosabbá válik az Európai Unióban. A harmonizációra vonatkozó politikai konszenzus hiányában a szabályozási verseny kulcskérdésé válik. A harmonizáció eljárásjogi kérdései így elősegíthetik az adózási együttműködést az Európai Unióban.⁴¹

⁴⁰ A jövedelemsávok száma 1984-ben nyolcra csökkent, ahogy a felső adókulcs is, a kedvezmények köre pedig módosult. A következő évben ismét módosították a rendszert a sávok számát ötre, a felső adókulcsot pedig 50 %-ra csökkentették. A következő évben a sávok számát hétre növelték, míg az alsó adókulcsot 12 %-ra csökkentették, majd 1990-ben megszületett az 1990. XC. törvény, amely már csupán négy kulcsot alkalmazott, amit 1994-ben újra hatra emeltek, hogy 1999-ben háromra, és 2004-ben kétkulcsosra alakítsák a személyi jövedelem adóztatást.

⁴¹ Deák Dániel: Procedural Versus... 683. o.

III. Tudományos eredmények és a hasznosítási lehetőségek

1. Az alkotmányi szabályozásról

- 1) *Garanciális jellegű, hogy az adózás alapvető szabályait alkotmányi, vagy más kiemelt törvényi szintre emeljék.* Ez egyfelől következik abból, hogy az állami bevételek biztosítása érdekében elengedhetetlen minden személytől és szervezettől elvárni a közterhekhez történő hozzájárulás kötelezettségeinek teljesítését, másfelől pedig az államnak is garantálnia kell az adózók kapcsolódó jogait. Utóbbi gazdasági szempontból is elengedhetetlen, tekintettel arra, hogy közgazdaságilag is több bevételt eredményez a hosszú távon kiszámítható, stabil és jól tervezhető adórendszer. Az állampolgárok adófizetési bizalma ugyanis alapvető fontosságú, és az általános jogkövetési hajlandóságon túl – amelynek egyik alapja az igazságos szabályrendszer megalkotása – a befektetési, beruházási kedvet is befolyásolja a rendszer egyes elemeinek, illetve egészének változékonysága. Egyértelmű, hogy az adózók mindennapi életvitelükbe tartozó gazdasági döntéseit is befolyásolja a hatályos adójogi szabályozás, a megtakarítási- befektetési kedvükre és hajlandóságukra pedig még jelentősebb hatással van a hatályos szabályok összességén túl a jövőbeli várható jogszabályi környezet. A megtakarítási- és befektetési döntések ugyanis általában nem rövidtávúak, hanem inkább közép- vagy hosszú távra születnek, és pénzben kifejezett volumenük is lényegesen nagyobb, mint a mindennapi élet szokásos szükségletei kielégítése körében hozott adózoói döntéseké. Az adórendszer, illetve annak egyes elemei jelentősen befolyásolják az azonnali fogyasztást és a megtakarítási- befektetési kedvet, valamint az adózó jogkövetési hajlandóságát és adófizetési attitűdjét.
- 2) *Meg kell teremteni az adójogi jogbiztonságot és az adózók jogainak hatékony védelmét.* Ezek hiányában a jogrendszer nem lehet igazságos, és hatékonysága is megkérdőjelezhető.⁴² Mivel az alkotmányok– egyebek mellett – rögzítik az alapvető jogokat és kötelezettségeket, állami célokat és feladatokat, tilalmakat, alkotmányi értékeket,⁴³ belátható, hogy nem kerülhető el az adókkal kapcsolatos kötelezettségek, illetve az alapvető szabályok alkotmányi rendelkezésekbe foglalása. A közteherviselés, és ezzel összefüggésben minden államalkotó polgár áldozatvállalása érték, amelynek indokolt az alkotmányi értéként történő rögzítése is. A közteherviseléshez és az adózáshoz kapcsolódó kötelezettségek azonban csak jogosultságokkal lehetnek teljesek és e jogok érvényesülésére elengedhetetlen garanciákat is biztosítani, erre pedig az alkotmányi szabályozás a legmagasabb szintű norma. Álláspontom szerint tehát korszerű, ha a közteherviselés és az adózás a rájuk vonatkozó garanciákkal együtt, alapvető kötelezettségként nyernek alkotmányi szabályozást.
- 3) *Az ismertetett tagállami alkotmányok szabályozását áttekintve véleményem szerint az új magyar Alaptörvénynek előnye, hogy szól az adózásról, azonban előremutatóbb lenne, ha a fenti példákat alapul véve – az adóztatás, valamint a teherbíró képesség, illetve a gazdaságban való részvételnek megfelelő a közös szükségletek fedezéséhez való hozzájárulási kötelezettség alapján a különadóztatás alkotmányos alapjának rögzítésén túl – meg is határozná az erre vonatkozó legalapvetőbb szabályokat. Az, hogy az adóterhek tényleges elosztása a progresszivitással válik-e ténylegesen méltányossá, véleményem szerint másodlagos kérdés, a megfelelő és optimális adórendszer szükségességének deklarálása azonban mindenképpen indokolt. Az Alaptörvény azonban nem rendelkezik az adózás részletszabályairól, nem rögzít adóztatási elveket és alapvető*

⁴² Vö.: Deák Dániel: *Neutrality and Legal Certainty...* 180. o.

⁴³ Vö. Ádám Antal: *Alkotmányi értékek és alkotmánybíráskodás.* Osiris, Budapest 1998. 39. o.

garanciákat, a kivethető adók fajtáit, így nem növeli az adórendszer kiszámíthatóságát, igazságosságát és hatékonyságát sem. Az adózás igazságossága szempontjából korszerűbb lenne, ha garanciális jellegű rendszert hozna létre, és pontosan meghatározná az adózás, valamint a közteherviselés alapvető elemeit és korlátait,⁴⁴ de kétségtelen tény, hogy a fent kiemeltnek megfelelően számos előremutató és újdonságnak számító alapelvet rögzít az adózás igazságosságával kapcsolatban. A közteherviselés alkotmányi értékkel emelésén túl több állam alaptörvénye is konkrétan szól az adózásról. Ezzel egyet lehet érteni, üdvözlendőnek tartom. Ezek az egyes európai államokban eltérő megoldásokat mutatnak, az adózásról a nemzeti alkotmányok változó tartalommal és részletességgel rendelkeznek, de az egyes alkotmányokban számos figyelemre méltó szabályozást látunk (pl. Franciaország Alkotmánya, Görögország Alkotmánya, a Holland Királyság Alkotmánya, Spanyolország Alkotmánya, Svédország Alkotmánya).

- 4) *A garanciális szabályoknak egyértelműnek, világosnak és közérthetőnek kell lenniük, és az állami pénzügyi szükségletek megfelelő szintű kiegyenlítését kell biztosítaniuk.* A magyar Alaptörvény e vonatkozásban véleményem szerint kifogásolható, hogy – bár tartalmaz különálló közpénzügyi fejezetet – lényeges kérdéseket utal sarkalatos törvények szabályozási tárgykörébe. Ennek megfelelően szerencsésebb lett volna legalább alapvető rendelkezéseket, kötelezettségeket és garanciákat alkotmányi értékkel emelni, ahelyett, hogy ezt a kiemelt fontosságú területet sarkalatos törvény szabályozási tárgykörébe utalták volna.
- 5) Az AB gyakorlata alapján az Alkotmány 70/I. §-a a közteherviselést szolgáló különleges kötelezettségek alkotmányos alapját adja és az adóigazságosság elvét is tartalmazza, miszerint mindenki képességei és lehetőségei szerint járuljon hozzá a közterhekhez. Ennek az elvnek az érvényesülése határozza meg az adózás egyenlőségének vagy egyenlőtlenségének szintjét, amelynek értelmében a mentességek, kedvezmények szabályozása következtében az adóalanyok között tett megkülönböztetés nem lehet önkényes sem, a megkülönböztetés alkotmányosan elfogadható indok nélkül nem lehetséges. Az adó mértéke abban az esetben lehet alkotmányjogi vizsgálat tárgya, ha az nincs arányban a törvény szerinti adókötelezettséggel, illetve az adóteher nincs tekintettel és nem áll arányban az adózó fizetőképességével. Ilyen esetben az alkalmazandó adómértéket indokolatlannak kell tekinteni, amely érvelés az AB későbbi döntéseiben.⁴⁵ Az adózás valóban kapcsolatban állhat az emberi méltóság védelmével a hatékonyság és méltányosság követelményeinek érvényesülésének tükrében⁴⁶: a törvényalkotó általi teljes elvonás túllép az alkotmányi felhatalmazáson, ellentétes a fizetőképesség elvének arányossági követelményével,⁴⁷ amely igazságossági szempontból elfogadhatatlan, még akkor is, ha feltehetően bizonyos kifizetések jó erkölcsbe ütközőek voltak.⁴⁸ Az állami forrásból eredő kifizetések a közpénzekkel való ésszerű gazdálkodás érdekében, törvényben, adójogi eszközökkel is korlátozhatók. Állami forrásokkal való visszaélés esetén pedig a kifizetés korlátozása – például különadó bevezetésével – akár visszaható hatályú is lehet⁴⁹; a visszaélések megakadályozását célzó, a társadalom igazságérzetét⁵⁰

⁴⁴ Ld. pl. az Átmeneti rendelkezések 29. cikkében foglalt szabályozást.

⁴⁵ Deák Dániel: *Pioneering Decision...* 541. o.

⁴⁶ Deák Dániel: i.m. 537. o.

⁴⁷ Deák Dániel: i.m. 539. o.

⁴⁸ Tovább árnyalja ezt az aspektust, hogy e különadó azokra a közszolgákra vonatkozott, akik közszolgálati jogviszonyukkal kapcsolatban az államtól részesültek e kifizetésekben, így áttételesen a különadó azon a feltételezésen alapult, hogy maga az állam volt a család ezekben a tranzakciókban. (Lásd Deák Dániel: i.m. 536. o.)

⁴⁹ A retroaktív és retrospektív törvényhozás indokolt jogalkotói cél megvalósítása érdekében elfogadható és a nyugat európai országokban az adójog területén is alkalmazott megoldás. Az AB által kimunkált

érvényesítő törvény nem alkotmányellenes önmagában, de meg kell maradnia a módosított Alkotmány keretei között.

- 6) A Magyarország gazdasági stabilitásáról szóló 2011. évi CXCV. törvény (a továbbiakban: stabilitási törvény) a közteherviselés alapvető szabályait meghatározó V. fejezete korszerű és előremutató szabályozást tartalmaz. *Szerencsés lett volna a magyar jogrendszerben újításnak tekinthető szabályokat, illetve azok egy részét alkotmányi szintre és értékre emelni, és vitatható e szabályok stabilitási törvényben elfoglalt helye is.* Annak ellenére, hogy a stabilitási törvény garanciát növelő módon, sarkalatos törvényként szól e tárgykörrel és kifejezetten a jogalkotó számára határoz meg az adózók védelme érdekében átléphetetlen korlátokat, a törvény egészét vizsgálva az állampolgár úgy érezheti, hogy a garanciákat leginkább az állam érdekében fogalmazták meg. Érthető ugyanakkor a jogalkotói álláspont, hogy a közterhekből befolyó bevételek képezik az államháztartás anyagi alapját, és ezért nyertek szabályozást ebben a törvényben, azonban ezek az adózókat érintő alapvető kötelezettségek és jogok, valamint az állammal szembeni tényleges garanciák a jogrendszer egészének olyan új értékes szabályozási elemei, amelyek fontosságuk és szerepük alapján az Alaptörvényben is helyet kaphattak volna. Ugyanakkor nem kétséges a törvény előnye, hogy sarkalatos törvényi szinten részletesebben rögzíti a kapcsolódó jogokat és kötelezettségeket.
- 7) *A stabilitási törvény garanciális jelleggel rögzíti a visszaható hatály részleges tilalmát,* nevezetesen, hogy a jogszabály nem növelheti a fizetési kötelezettséget és nem bővítheti a fizetésre kötelezettek körét, illetve nem szüntethet meg, vagy nem korlátozhat kedvezményt a hatályba lépését megelőző időszakra vonatkozóan.⁵¹ Ennek megfelelően az adózók terhei és kötelezettségei nem növekedhetnek, adókötelezettségük visszamenőleges hatállyal nem válhat terhesebbé. További fontos garanciális eleme a jogszabálynak, hogy a közterhekre vonatkozó szabályokat – tehát a fizetésre kötelezettek körét, a fizetési kötelezettség mértékét, a kedvezmény és mentesség körét és mértékét, valamint az új fizetési kötelezettséget megállapító törvényt – kizárólag az azzal azonos, vagy hasonló életviszonyokat szabályozó törvényben lehet módosítani vagy hatályon kívül helyezni.⁵² Ennek megfelelően az adott közteherre vonatkozó szabályozás vagy ugyanazon jogszabály módosításával, vagy hasonló szabályozási tárgykörű törvénnyel módosítható, illetve helyezhető hatályon kívül. *Ez összhangban áll az igazságosság követelményével és biztosítja, hogy a jogkövető magatartást a norma-anyag elősegítse, és átlátható, egységes szabályozás vonatkozzon ezekre kötelezettségekre.*
- 8) A közterhek rendszere így világosabbá válik az adózók részére, és a szabályrendszer egésze egyszerűbb és jobban követhető. Nem csökkenti a jogkövetés szintjét, ha a szabályozás összetett és különböző életviszonyokra speciális szabályokat állapít meg a méltányosság jegyében, azonban fontos az, hogy az összetett rendelkezések összességében átlátható és jól követhető rendszert alkossanak. A jogkövető polgárok a lehető legkönnyebben tudják így nyomon követni vonatkozó kötelezettségeiket, és amennyiben a részlet szabályok is pontosan meghatározottak, a jogszabályok szövegének és szellemének megfelelő magatartást is könnyebben tudnak tanúsítani. Abban az esetben ugyanis, ha például az adókötelezettségeikre irányadó szabályok az egyes adónemekről

jogértelmezésnek megfelelően visszaható hatályú adójogi jogalkotás csak kivételes esetekben és kizárólag az adózó előnyére fogadható el. Az egyetlen terület az adójogon belül, ahol lehetőség van visszamenőleges hatályú jogalkotásra, az adóigazgatási eljárás. Elhangzott Deák Dániel „Az adóelkerülés bírósági gyakorlata” című előadásán, 2012. október 24-én, a Nemzetközi Adószakértők Magyarországi Társasága és a Nyugat-magyarországi Egyetem Közgazdaságtudományi Kar szemináriumán.

⁵⁰ A társadalmi igazságosságról, mint alapvető állami célról lásd Ádám: i.m. 194. o.

⁵¹ Stabilitási törvény, 31. § (1) bek.

⁵² Stabilitási törvény, 35. §

szóló törvények valamint természetesen az ezek felhatalmazásával kiadott önkormányzati rendeletek, illetve kormányrendeletek, továbbá az adózás rendjéről szóló, az eljárási szabályokat tartalmazó törvény rendelkezéseiben foglaltak, de e szabályokat teljesen eltérő életviszonyokra vonatkozó joganyagok is módosíthatják, illetve hatályon kívül helyezhetik a jogkövető adózó elvész a szabályozási rengetegben. Nem várható el az adózóktól, hogy a teljes normaanyagot nyomon kövessék annak minden változásával együtt, ha pedig az adott tárgykör szempontjából irreleváns, vagy kevésbé kapcsolódó törvény módosítja a kötelezettségeiket, akkor nincs megfelelő lehetőségük felkészülni a később hatályba lépő változásokra. Ennek alapján a legalább 30 napos felkészülési időt biztosító szabály is értelmét vesztené, pontosabban nem érné el a jogalkotó által kívánt eredményt, hiszen az adózók – akiknek a konkrétan rájuk vonatkozó, bonyolult és összetett szabályrendszer nyomon követése is jelentős nehézséggel, energiával és a nyugat európaihoz képest kiugróan magas adminisztrációs költségekkel jár – e más területeket szabályozó joganyagban nem tudnának kiigazodni, így nem lennének valójában és ténylegesen képesek arra, hogy kötelezettségeiket az arra előírt módon teljesíthessék. Ez ugyanis – mint elemeztem – aránytalanul nagy nehézséggel és költségekkel járna, ez pedig már a fent elemzett olcsóság követelményét az adózók oldalán alapvetően sértené. A magyar adórendszer rendelkezéseinek összességében az átlagos adózó így is elveszítettnek hiszi magát⁵³, az egyes szabályok bonyolultsága, valamint a szabályrendszer összetettsége és többféle értelmezési lehetősége már jelenleg is csorbítja az adózók adórendszerbe vetett bizalmát és kötelezettségeik teljesítésének értelmébe vetett hitét.

- 9) Amennyiben a stabilitási törvény e garanciális szabályát ténylegesen alkalmazza a jogalkotó, a szabályozás egészét tekintve további előremutató lépésekre számíthatunk. A jelenlegi összetett rendszert ugyanis kifejezetten kaotikussá tenné, ha egyéb joganyagokban módosítanák a közterhekkel, illetve az adórendszerrel kapcsolatos szabályokat, ahogy tették ezt például a járások kialakításáról szóló törvényben, amelyben többek között még az adózás rendjéről szóló törvényt is módosították.⁵⁴ Garanciát és stabilitást jelent az is, hogy a stabilitási törvény a jövőre nézve is tartalmaz szabályokat, így meghatározza, hogy 2013. január 1-től a személyi jövedelemadót, 2015. január 1-től a vállalkozási tevékenységet végző gazdálkodó szervezeteket és személyeket terhelő nyereségadó⁵⁵ a jövedelem, illetve adóalap összegétől függetlenül egységesen kell megállapítani. Ennek megfelelően 2013. január 1. napjától a természetes személy munkaviszonyból, munkaviszonnyal egy tekintet alá eső jogviszonyból, munkavégzésre irányuló egyéb jogviszonyból származó jövedelme után, annak alapul vételével teljesítendő fizetési kötelezettsége a központi költségvetés (ide nem értve a társadalombiztosítás pénzügyi alapjait és az elkülönített pénzügyi alapokat) bevételét képezi, amelyet a jövedelem összegétől függetlenül, a jövedelemmel azonos arányban, egységesen kell megállapítani.⁵⁶

⁵³ Különösen a járulékok vonatkozásában még a hivatásos szakemberekkel dolgozó adózók sem tudják minden esetben, hogy mely rendelkezéseket, illetve ténylegesen milyen tartalommal kell alkalmazni.

⁵⁴ A járások kialakításáról, valamint egyes ezzel összefüggő törvények módosításáról szóló 2012. évi XCIII. törvény

⁵⁵ Stabilitási tv. 38. § amely 2015. január 1. napján lép hatályba

⁵⁶ Ezzel a követelménnyel ellentétben azonban a jogalkotó a közelmúltban fogadta el a kisadózó vállalkozások tételes adójáról és a kisvállalati adóról szóló 2012. évi CXLVII. törvényt (ld. Magyar Közlöny 136. szám, 2012. október 15.; <http://www.kozlonyok.hu/nkonline/MKPDF/hiteles/mk12136.pdf>; a továbbiakban: Kata), amelynek a szabályai e követelménnyel ellentétesek, tekintettel arra, hogy a kisadózó vállalkozás a főállású kisadózó után havi 50 ezer forint tételes adót (8.§ (1) bekezdés), a főállásúnak nem minősülő kisadózó után pedig havi 25 ezer forint tételes adót (8. § (2) bekezdés) fizet.

- 10) A 2013. január 1. hatályba lépő 36. § (1) bekezdésével a jogalkotó a modern adóztatási alapelvek érvényesülését garantálja az adózó és az állam viszonyában is, nevezetesen egyértelművé teszi, hogy a munkajövedelmekkel kapcsolatos közterhek csak annyiban növelhetők, illetve a közterhek köre csak annyiban bővíthető, hogy az ezekből összességében befolyó költségvetési bevétel ne haladja meg a munkavállaló természetes személy adózott jövedelmét. *Ez tehát a munka jövedelmekkel kapcsolatos adóztatás kérdésében az igazságosság szintjét érezhetően emelő, a munkavállalók számára garanciális adóztatási korlátot biztosító rendelkezés.*
- 11) A szabályozás tartalmi pozitívumai mellett azonban alapvető hibája az idézett bekezdésnek, hogy a magyar adójogi jogalkotás megfogalmazási módjában túlságosan bonyolult és terminológiája nem egységes (magánszemély, természetes személy), ugyanakkor a teljességre való törekedés igényével világosan kell látnunk azt is, hogy e túlbonyolított megfogalmazás ténylegesen a jogalkotóra ró kötelezettséget, illetve a jogalkotó hatáskörét korlátozza, így e konkrét szabály laikusok számára nehéz értelmezhetősége nem jelent tényleges alkalmazási nehézséget, és nem jelent hátrányokat az adózók számára.
- 12) Azt is kimondja a jogszabály, hogy a munkabér összege után a munkáltatót, illetve kifizetőt terhelő fizetési kötelezettség sem közvetve, sem közvetlenül nem jogosítja a munkavállalót társadalombiztosítási ellátásra, továbbá a társadalombiztosítási ellátás mértéke sem függhet a munkáltató, illetve a kifizető adókötelezettségétől.⁵⁷ *Ennek alapján egyértelmű, hogy a közjavakhoz, illetve közszolgáltatásokhoz – így a társadalombiztosítási ellátásokhoz is – történő adózói hozzáférés módja és mértéke az igazságosság jegyében nem függ a fizetendő adó mértékétől, illetve az adó alapját képező jövedelemhez kapcsolódó egyéb – munkáltató, illetve kifizetőt terhelő – fizetési kötelezettségektől.⁵⁸ Alapvetően igazságtalan lenne ugyanis, ha például a kórházi ellátás mértékét, a beteg orvoslására fordított orvosi, illetve ápolói időt, vagy akár a gyógyításra igénybe vehető eszközöket a jövedelem, illetve jövedelem mértékétől, és az azután fizetett közterhek összegétől tennék függővé, illetve annak alapján differenciálnák.*

2. A személyi jövedelemadóról

- 1) A nemzetközi összehasonlítás egyik fő szempontja az adókulcs nagysága, ugyanakkor a jövedelem fogalmának adózási szempontból való meghatározása is releváns. A jövedelem – attól függően, honnan származik – általában munka- vagy tőkejövedelem, és annak érdekében, hogy aki csak az előbbivel rendelkezik, munkaképes kora után is megfelelő életszínvonalon létezhesen, kialakult a tőkejövedelmek magasabb adóztatása is. Eszerint a jövedelmek megadóztatása mellett külön vagyoadó is szerepelhet. *Annak alapján, hogy az állampolgár milyen adófizető képességgel rendelkezik, a jogalkotónak célszerű a kivetett adóknál azt is figyelembe vennie, hogy a család hány tagból áll, hiszen a családos ember több fő eltartásáról is gondoskodik. Ennek figyelmen kívül hagyásával súlyosan hátrányos helyzetbe kerülhetnek a családosok az egyedülállókhoz szemben.*
- 2) Bizonyos országok tekintetbe veszik az adóalany családjának összetételét a személyi jövedelemadók megállapításánál.⁵⁹ Ennek megfelelően a személyes adóztatáson kívül

⁵⁷ Stabilitási törvény, 36. § (3)

⁵⁸ E szabálynak sem felel meg a Kata szabályozása, amely szerint a főállású kisadózó e jogállásának időtartama alatt biztosítottnak minősül (10. § (1) bekezdés), a nem főállású kisadózó viszont e jogviszonya alapján nem minősül biztosítottnak, így nem szerez jogosultságot társadalombiztosítási és álláskeresői ellátásra sem.

⁵⁹ Vannak, amelyek külön kezelik a gyermekeket és a házastársat, más országok viszont összevontan vannak figyelemmel a gyermekekre és a házastársakra (Ld. Ola van Boeijen-Ostaszewska (szerk.): European Tax Handbook 2010. IBFD, Amsterdam 2010. 273. o.)

(amelynél az adóalanyok az egyes keresők) a fiskális szuverenitásból adódóan számos államban megtalálható az együttes adózás lehetősége is (az adóalany valamely családi egység), amely esetben a gyermekes családok személyi jövedelemadója az országok többségében valamilyen kedvezménnyel történik: a jogalkotó tekintettel van a gyermekek eltartásának költségeire és a kapcsolódó nehézségekre, valamint a gyermekvállalás társadalmi előnyeire. A gyermekes családok pénzügyi segélyezése ugyanis – bár a gyakorlatban eltérő megoldások léteznek és az egyes országok más-más politikát választanak – részben vagy egészben az adórendszeren keresztül történik.⁶⁰ *Megítélésem szerint a támogatás e módja fontos, de nem elégséges, tekintettel arra, hogy az adóalanyok nem azért vállalnak gyermeket, hogy nagyobb adókedvezményben részesülhessenek, és az adókedvezmények, illetve adóalap-kedvezmények nem serkentik a gyermekvállalási kedvet, bár hatékony eszközei a pénzügyi támogatásnak.* Könnyen beláthatjuk, hogy általánosságban a társadalom alacsonyabb jövedelmű rétegei, illetve a munkanélküliek és inaktívak nem tudnak élni ezekkel a kedvezményekkel, mert jövedelmük nem éri el az adóköteles sávot sem, azaz a minimálbér körül mozog, illetve a létminimumot, társadalmi minimumot éppen eléri.

- 3) *Megítélésem szerint pozitív jogalkotói kezdeményezés, hogy a családi kedvezmény – annak 1988. évi megjelenése óta először – egy gyermek után is érvényesíthető, méghozzá tekintet nélkül a jövedelem nagyságára. Ezt az adóalap-kedvezményt (a korábbi adókedvezmény helyett) a családi pótlékra is jogosult házastársak – ha mindketten végeznek bevételszerző tevékenységet – együtt is igénybe vehetik.*⁶¹
- 4) *A kedvezmény megvalósulási formája azonban álláspontom szerint joggal kifogásolható, tekintettel arra, hogy az igénybevehetetlen a társadalom jelentős hányada – így az alacsony jövedelműek, munkanélküliek vagy inaktívak – számára, valamint a családi fogyasztásban is érvényesül a méretgazdaságosság elve,⁶² és ennek megfelelően a harmadik és további eltartottak utáni, jóval magasabb összegű implicit juttatás véleményem szerint az összes körülményre tekintettel nem éri el a kívánt jogalkotói célt. Emellett a harmadik gyermekhez kapcsolódó magasabb kedvezményt pedig az érintett családok jelentős része képtelen igénybe venni. Álláspontom szerint nemcsak a teherviselésben, hanem a támogatásokban – így a kedvezmények és mentességek rendszerében – is érvényesítenie kellene az arányosság elvét. A szabályozás üdvözlendő eleme azonban, hogy a rokkantsági járadékban részesülő adóalany saját maga (mint kedvezményezett eltartott) után is érvényesíthet adóalap-kedvezményt. A családi kedvezmény intézményét ugyan a magyar adórendszer is ismeri, azonban egy alacsony adóalap-csökkentést biztosít az első és a második gyermekre tekintettel, és egy sokkal jelentősebb nagyságrendet a harmadik gyermektől kezdve, de nem számítja be az egyéb eltartottakat, továbbá a kedvezmény igénybevételenek lehetősége az alacsonyabb jövedelemmel rendelkezők számára korlátozott. Ezekre tekintettel indokolt a családi kedvezmény rendszerének átgondolása, és álláspontom szerint a követendő példa az eltartott családtagokat is a gyermekekkel azonos módon kezelő, arányosan növekvő, lépcsős adókedvezményt alkalmazó struktúra törvénybe iktatása lenne.*
- 5) Az alacsonyabb adókulcs javítja a jogkövetést, ez pedig összességében növelheti az állami adóbevételeket, egyben pedig csökkenti az adóellenőrzés közigazgatási költségeit.⁶³ Ezzel

⁶⁰ A gazdaságot érintő állami tevékenységfajtákról bővebben lásd Bencsik András: A gazdaság igazgatása. In: Fábrián Adrián – Rózsás Eszter (szerk.): Közigazgatási jog különös rész PTE ÁJK, Pécs 2011. 134-135. o.

⁶¹ Lásd Szja tv. 29/A. § (2) bekezdése.

⁶² Peter M. Mieszkowski – Joseph A. Pechmann – James Tobin: Is a Negative Income Tax Practical? In: Yale Law Journal 1967. évi 1. sz. 8. o.

⁶³ Vö.: Szilovics Csaba i.m. 37. o.

jobban érvényesülhet az Adam Smith által az adóztatás klasszikus alapelveként megfogalmazott olcsósság követelménye: az állam kisebb ráfordítással összességében magasabb bevételhez jut. Vitathatatlan továbbá az is, hogy az egykulcsos adóval az adókötelezettségek teljesítése is egyszerűsödik, az adózó számára is csökkennek a jogkövetési költségek, e többletforrások pedig elméletileg ugyanúgy visszajuthatnak a gazdaságba a fogyasztás, a bankrendszer, illetve a befektetések útján. *Az alacsony mértékű egykulcsos adó alapvetően csökkenti a természetes személyek adóterheit és az átláthatóság és egyszerűség követelményeit jobban megvalósítva előnyt jelenthet az adóversenyben. Vitathatatlan tény azonban az is, hogy az egykulcsos rendszer ezeket a pozitívumokat csak akkor valósíthatja meg igazán, ha az Szja mértékének csökkentése mellett csökken a társadalombiztosítási járulékok mértéke is. Utóbbi tényezőre mindenképpen figyelemmel kell lenni, az adórendszer igazságosságához és hatékonyságához ez is hozzátartozik.*

- 6) A dolgozatban vizsgált modellek alapján *véleményem szerint kötelező érvénnyel nem lehet kijelenteni, hogy az egykulcsos rendszer rossz, a progresszív adó pedig hatékony és igazságos – ugyanúgy, ahogy a progresszív rendszeren belül az adókulcsok számát és mértékét is az adott ország sajátosságaitól függően kell kialakítani –*, azonban az egyértelmű, hogy az egykulcsos adók bevezetése elsősorban a kelet-közép-európai államok sajátossága és – Görögország, Izland, valamint javaslat szintjén Németország kivételével⁶⁴ – ismeretlen a nyugati országokban, amelyekben a törvényhozó álláspontja szerint az adózás igazságossága jobban érvényesül, ha a magasabb jövedelműek nemcsak az adó mennyiségét tekintve, de arányosan is többet fizetnek.
- 7) *Egy adónem megváltoztatása kihat az adórendszer egészére, ezért a változtatások során erre tekintettel kell lenni, továbbá tudni kell azt, hogy az ilyen módosítások eredményei csak hosszabb távon ítéltetők meg megfelelően. Az Szja módosításainak igazságosság szempontú vizsgálatához pedig hozzátartozik a nyugdíjrendszer megvalósulása: az adó mellett fizetendő nyugdíjjárulék összege, valamint az inaktívvá válást követően kapott nyugdíj, mint állami szolgáltatás összege.*⁶⁵ A jelenlegi ismeretek alapján egyértelmű, hogy a legutóbbi eredmények és kritikák alapján a kitűzött célokat az új magyar struktúra még nem érte el. A változások – a fogyasztási adók irányába történő áttolódás, az adómérték és terhelési szint csökkenése, valamint az adókötelezettségek teljesítésének egyszerűsítése miatt is – számos előnnyel járnak az adóalanyok számára, azonban sok tényezőt nem rendeznek teljeskörűen, és az előnyök jelentős részét leginkább csak a magasabb jövedelműek élvezetik.
- 8) Az új Szja-struktúra vitathatatlanul jelentősebb többletjövedelmet eredményez a magasabb munkabérral rendelkező adózóknál. A jobban kereső adózók nem önálló tevékenységből származó jövedelme tehát jelentősen nőtt, azonban – tekintettel arra, hogy a magyar rendszer az adójóváírás intézményét is megszüntette⁶⁶ – az alacsonyabb jövedelmű társadalmi rétegek nettó jövedelme csökkent. Az adóterhet nem viselő járandóság kategóriája – amelyet tényleges adóteher nem terhelt azonban magasabb jövedelem kategóriába, magasabb sávba tolhatta át az adózót – megszűnt és e jövedelmek egy-egy apró kivételtől eltekintve adómentessé váltak. Sok adózó ugyanis ténylegesen kevesebbet visz haza, mint a korábbi sávosan progresszív adó megfizetése és az adójóváírás szabályainak alkalmazása után. E tekintetben a magyar egykulcsos adó-megoldás a szegényeket jobban sújtja. A konkrét adóteher csökkenne, ha az Szja-t

⁶⁴ Vö. Klicsu László: Fenntartható társadalom – egykulcsos adó. Pénzügyi szemle 2008. évi 4. sz. 714. o.

⁶⁵ Lásd például korengedményes nyugdíjas csökkentett nyugdíja, valamint régebben nyugdíjba vonuló, de a nyugdíj korhatárt most elérő nyugdíjasokénál alacsonyabb nyugdíja.

⁶⁶ Vö: Szilovics Csaba i.m. 60-61. o.

jövedelemadót további kedvezményekkel színesítenék. *Megítélésem szerint célszerű lenne az egykulcsos Szja negatív hatást kedvezményekkel mérsékelni.*

- 9) A magyar személyi jövedelemadó nincs tekintettel az adózó illetve eltartott családtagjai alapvető életszükségleteinek kielégítésére, az adózóknak alacsony jövedelemszintje miatt nem biztosítanak kedvezményeket, még a minimálbér sem adómentes, másképpen fogalmazva minden forint bevétel adóköteles az adózó létminimumára⁶⁷ való tekintet nélkül és így az emberek az első megkeresett forint után is adóznak, így a létminimum adómentességének modern adóztatási alapelve nem érvényesül. Az egyetlen megkülönböztetés, hogy az éves bevétel, pontosabban az összevont adóalap egy meghatározott részéig az adóalap-kiegészítés szabályait nem kell alkalmazni. *Ez ellentétes az adóztatás modern alapelveivel és csökkenti az adórendszer igazságosságának szintjét.* Az uniós tagállamok adórendszerei között számos olyat találhatunk, amely *adómentes sáv alkalmazásával figyelembe veszi az adózó által megkeresett minimum összeget, ez pedig véleményem szerint méltányosabb megoldás és hasonló kedvezmény bevezetése a magyar rendszerben is üdvözlendő lenne.* E körben megjegyzem azonban, hogy az adóalap-kiegészítés szabályai 2013. január 1. napjával megszűnnek, ezt a jogintézményt tehát kivezetik az Szja rendszeréből,⁶⁸ így megvalósul a ténylegesen egykulcsos Szja.
- 10) *A létminimum adómentességének érvényesítése csak a jövedelmek világos átláthatóságával együtt valósítható meg.* Addig, amíg az adott adózó tényleges jövedelmi- és vagyoni viszonyai nem tisztázhatóak,⁶⁹ a létminimum adómentességének garantálása sem lehet igazságos. Ugyanez vonatkozik a minimálbérrre is, amely a magyarországi viszonyokat tekintve ugyancsak kettős természetű.⁷⁰
- 11) *A fentiek alapján a létminimum és minimálbér problémaköre a nem megfelelően működő adórendszerrel nem kezelhető, a ténylegesen ilyen anyagi helyzetbe kerülő adózók esetén inkább szociálpolitikai intézkedések bevezetése indokolt.*
- 12) A magyar rendszer éles különbségeket tesz a jövedelemfajták, illetve jövedelemtípusok között. Ilyen jelentős eltérő szabályozási elemek nem szerepelnek az uniós tagállamok szabályozásában, és az Szja által szabályozott bevételek jövedelemtípusokra tekintet nélkül általában – a tőkejövedelmek kivételével – egységes elbírálás alá tartoznak, ez pedig a laikusok számára is átláthatóbbá teszi a szabályozást. Ezzel együtt az eltérő nemzeti jogszabályok is meghatároznak fontos elhatárolásokat, amelyek a különböző jövedelemfajták –forrás és tevékenység szempontjából történő azonos definiálása mellett – különböző kategóriákba sorolják és ezért eltérően kezelik a hasonló bevétel- és jövedelemtípusokat.
- 13) A magyar szabályozás lényeges hiányossága, hogy a magyar összevont adóalap, illetve annak adója – ellentétben a fent ismertetett külföldi modellekkel – főszabály szerint nem csökkenthető a nem önálló tevékenységből származó bevétel megszerzése érdekében felmerülő költségekkel (például munkába járás költsége, szakszervezeti tagdíjak),

⁶⁷ A létminimum adómentessége az egyén anyagi biztonságának garanciája. Vö. Szilovics: Csalás és jogkövetés... 103. o.

⁶⁸ Az eredeti koncepció szerint 2012. január 1-től a 2011-ben bevezetett adóalap-kiegészítést 13,5%-os „szuper bruttósiság” váltotta volna fel, és 2013-ban törölték volna el teljesen ennek alkalmazását. Az adóalap-kiegészítés mértékének csökkentése helyett azonban a fent ismertetetnek megfelelően a 27%-os kulcs hatályban tartásával a jogintézmény alkalmazása tekintetében mentesítették a 2.424.000 Ft alatti jövedelmet.

⁶⁹ Még büntető perben is csak az életvitele alapján vélelmezhető terhelt pontos jövedelme, illetve vagyona.

⁷⁰ Az ellentmondás okát többben a magyar társadalom sajátos jövedelmi viszonyaiban látták, nevezetesen, hogy a magyar állampolgárok nagy része, akik egyébként ténylegesen nem tartoznak a szegény rétegekhez, nem a főfoglalkozásukból, hanem az egyre erősödő második gazdasági tevékenységekből szerzett jövedelmeikből tartják fenn magukat (vannak olyan adózók, akik tényleg ekkora munkabért realizálnak, azonban az adóterhelés átcsoportosításával elkerülik az adófizetést).

jótekonysági célból egyes szervezetek részére nyújtott támogatásokkal, valamint az életbiztosítás költségeivel. Korszerű lenne továbbá a veszteségek leírására vonatkozó szabályok magyar sajátosságokra figyelemmel történő átvétele is. A veszteségek leírásának lehetősége, valamint az, hogy e veszteségek korábbi adóévre (illetve adóévekre) is beszámíthatóak, illetve a következő adóévre (vagy adóévekre) tovább görgethetőek, emeli a horizontális és vertikális igazságosság szintjét. E rendelkezések biztosítják azt, hogy az adózók adóterheiket tényleges jövedelmükre tekintettel fizethessék, továbbá egy középtávon is kiszámíthatóbb és kiegyensúlyozottabb élethelyzetet is teremtenek, csökkentve a magánszemélyek kiszolgáltatottságát egy esetleges gazdasági visszaesés esetére is. A legtöbb ország ennek megfelelően lehetőséget ad az adózóknak a veszteség ily módon történő beszámítására tekintettel arra, hogy ennek hiánya jelentős hátránnyal járna részükre.

- 14) A sávós adózás is gyakran használt fajtája a különböző jövedelemmel rendelkezők közti, a közteherviselésben kinyilvánított differenciálásnak, azonban ennek nagy hátránya, hogy az egyes sávok határain levő jövedelmeknél meglehetősen nagyok a változások. Ennek konkrét megvalósulása lehet a létminimum adómentessége érdekében, hogy egy bizonyos, jogszabályban rögzítettnél alacsonyabb jövedelem után nulla mértékű adókulcs érvényesüljön. Az adómentességek egy része szociális megfontolásokon alapul, így pl. a családi pótlék, illetve egyes szociális juttatások. Eszköz lehet a személyi jövedelemadón belül az adókulcsok száma és nagysága, a vonatkozó kedvezmények és mentességek jól megtervezett rendszere, a társadalombiztosítási járulék és a személyi jövedelemadó összekapcsolásának módja, az adóalanyok körének meghatározása, illetve differenciálása. Több pénzügyi jogi gondolkodó (pl. Paul Kirchhof⁷¹) véleménye szerint azonban az adókedvezmények megszüntetésével igazságosabbá és átláthatóbbá is válhat az adórendszer (álláspontjuk szerint az adóigazságosság mindenekelőtt egyenlőséget, az adóprivilegiumok hiányát jelenti), továbbá elkerülhető a bevételek csökkenése, az egységes kulcs alkalmazásával pedig megszűnik a különböző bevételi típusok közötti átcsoportosítással megvalósítható adókikerülés.⁷² A vizsgálatom alapján arra jutottam, hogy e megállapítás igaz, de mivel az adómentességek és adókedvezmények általában elsődleges szerepet töltenek be az egyediesítésben, így a társadalmi igazságosság érvényesülése végett – és akár a neutralitás elvét, valamint a költségvetési megfontolásokat – az egykulcsos Szja-ban is indokolt ezek megtartása.
- 15) *Úgy gondolom, hogy Magyarországon a többi adónemre vonatkozóan is, a gazdaság és a költségvetés helyzetére figyelemmel levő, további intézkedésekre és módosításokra van szükség.* Minden gazdaságpolitikai és társadalompolitikai cél megvalósítható bármilyen adózási technikával,⁷³ amely a társadalom számára elfogadható, és megfelelően végrehajtható valamint ellenőrizhető. A munkajövedelmek után fizetendő adó ugyan jelentősen csökkent, azonban az adóalap-kiegészítés intézményére tekintettel az egyetlen kulcs ellenére is magasabb maradt, mint a tőkejövedelmek adója, és sok adóalany magasabb összegben járul hozzá a közterhekhez mint azt a korábbiakban tette. A magyar sajátosságokra és a vizsgált adónemek belföldi működésének különleges vonásaira figyelemmel, de a nemzetközi tapasztalatokat is elemezve szükséges az adórendszert korrigálni, valamint az optimális struktúra kialakítása végett célszerű nagyobb hangsúlyt fordítani a jogkövetés szintjének és az adóelkerülés lehetséges technikáinak feltárására, továbbá az adórendszer működésének gazdasági és költségvetési szempontú elemzésére.

⁷¹ Ld. részletesen Paul Kirchhof: Bundessteuergesetzbuch – Ein Reformentwurf zur Erneuerung des Steuerrechts, C.F. Müller, Heidelberg 2011

⁷² Vö. Szilovics: Az igazságos és arányos... 37. o.

⁷³ Szilovics Csaba i.m. 107. o.

Az adózás és az adórendszer igazságosságához tehát nemcsak a jogszabályoknak megfelelő törvényes kiszabás, hanem az állami kiadások, ellenszolgáltatás és az adózók állam általi kezelése is szükséges.⁷⁴ *A magyar sajátosságokra és a vizsgált adónem belföldi működésének különleges vonásaira figyelemmel, de a nemzetközi tapasztalatokat is elemezve azonban érdemes lenne korrigálni az adórendszert, valamint az optimális struktúra kialakítása végett nagyobb hangsúlyt kellene fordítani a jogkövetés szintjének és az adóelkerülés lehetséges technikáinak vizsgálatára, továbbá az adórendszer működésének költségvetési szempontú elemzésére.*

3. Az általános forgalmi adóról

- 1) A legtöbb adórendszerben az Szja és az Áfa a két legfontosabb adóbevételi forrás amelyek együttesen vannak hatályban és teljesen eltérően működnek. A jövedelemadó a bevétellel kapcsolatos tranzakciókat terheli, míg az Áfa az egyes értékesítésekre rakódik. Az Áfa esetében tehát az adófizetési kötelezettség egy konkrét gazdasági tranzakcióhoz kapcsolódik, és ehhez igazodik az adóköteles jövedelem meghatározása is, így ezt az adómentet olyan ütemezett jövedelemadónak is tekinthetjük, amelyet a jövedelem áramlására vetnek ki.⁷⁵ *Ennek megfelelően az Áfa csak közvetett módon veszi figyelembe a fizetőképesség elvét.*
- 2) Az uralkodó szakirodalmi álláspont szerint a fogyasztási adó alapvetően antiszolidáris és antiszociális, tekintettel arra, hogy azt jutalmazza, aki nem fogyaszt.⁷⁶ Az Áfa mindenkit ugyanolyan mértékben terhel, és az adózó (illetve az adóteher viselő) fogyasztását terheli, amely igazodik az adózó lehetőségeihez, így *közvetve érvényesíti a fizetőképesség elvét, ezért álláspontom szerint igazságos adómentnek tekinthető.*
- 3) A fizetőképesség elve annyiban terjed ki az általános forgalmi adóra, hogy ténylegesen nem a fogyasztást, hanem a fogyasztással jelentkező kiadást terheli az adó. A kiadás pedig egyértelműen igazolja a fizetőképességet, amely így szükségszerűen megjelenik az Áfa esetén.⁷⁷ Abban az esetben, ha a fogyasztást magasabb mértékű adó terheli, a megtakarítások adóterhei csökkenthetővé válnak, és így növelhető az adózók döntési kompetenciája jövedelmük felhasználását illetően, *így az adózó számára szélesebb körű lehetőség adott a saját egyéni döntéseinek meghozatalára.* Ennek megfelelően abban is nagyobb mozgásterük adódik, hogy ténylegesen mekkora összegű adót fizessenek, és hogyan használják fel jövedelmük egészét. *Az Áfa így nemcsak hatékonyabb, hanem igazságosabb is lehet annak ellenére, hogy a társadalom alacsonyabb jövedelmű rétegeit jobban sújtja, ezáltal a vertikális igazságosság tekintetében jelentős hiányosságban szenved. Az Áfával könnyebben befolyásolható a fogyasztás, ezáltal a termelés is, így a gazdaságot befolyásoló szerepe is erőteljesebb.*
- 4) Az Áfa többé-kevésbé rejtett adó. az adózók többsége számára rejtve marad, mivel a végső fogyasztó nem tudja pontosan, hogy a vételár mekkora része ténylegesen az adó,⁷⁸ és így a fogyasztó az eladót vagy szolgáltató okolhatja a magas összeg miatt akkor is, ha az adóteher aránya magas. Számos szakértő (például: Ballerini, Marc, Lehmkoehl) továbbá úgy gondolja, hogy az Áfa, mint közvetett adó tisztán büntető jellegű.⁷⁹ Az adózók

⁷⁴ Deák Dániel: Harmonization in... 484.o.

⁷⁵ Deák Dániel: Hungary: Does the... 50. o.

⁷⁶ Bogár Zsolt: i.m. (http://hvg.hu/interjuk_gazdasag/20120426_deak_daniel_interju_adopolitika, 2012. 05. 01.)

⁷⁷ Deák Dániel: Hungary: Does the ... 50. o.

⁷⁸ Robert W. McGee: The Philosophy of Taxation and Public Finance. Kluwer Academic Publishers, Boston-Dordrecht-London 2004.180-192. o.

⁷⁹ Crowe, Martin T.: The Moral Obligation of Paying Just Taxes. The Catholic University of America Press, Washington, D.C. 1944. 72-77. o.

jelentős része valójában nincs is tisztában azzal, hogy az általa megvásárolt terméket, illetve szolgáltatást ténylegesen mekkora adómérték terheli, és – ennek megfelelően – a vételárnak mekkora része adótartalom. Vitathatatlan, hogy az Áfa-fizetés körében az adózók nagy része számára ismeretlen, hogy ki és ténylegesen mennyit is fizet, és még annyira sem ismerik a vonatkozó szabályozást (adó alapja, mértéke, az adóalany kötelezettségei stb.) és nem is érzékelik annak következményeit annyira, mint más adónemek esetében. Ennek a tájékozatlanságnak köszönhetően vélekedik úgy több szerző, hogy az Áfa egyáltalán nem igazságos adóztatási forma, továbbá ebből következik az is, hogy a végső fogyasztó – pontosabban a nem adóalany vásárló – a termék vagy szolgáltatás gyártóját, illetve értékesítójét okolja a lényegesen magasabb piaci ár miatt.⁸⁰ Ennek következménye az, hogy az Áfa számlázásra kényszerítő mivolta és gazdaságfeghőítő hatása helyett az értékesítők jelentős része a számla kibocsátás elmulasztásával a szürke gazdaságot választja.

- 5) Az Áfa alapvetően az egyik leghatékonyabb állami bevételi forrás. Fogyasztási adóként nem terheli tehát a megtakarításokat, amely jótékony hatással van a gazdasági növekedésre is, mivel így a megtakarításokat és befektetéseket nem „bünteti”, ezért álláspontom szerint *e semleges adónem adórendszerbeli erőteljesebb érvényesítése indokolt és követendő a kelet-közép-európai országokban.*⁸¹
- 6) *Az adókulcsok által megvalósított differenciálással sokak számára úgy tűnik, hogy az igazságosság szintje vitathatatlanul emelhető, így számos állam alkalmaz az általános kulcson kívül kedvezményes adómértéket és különböző típusú (alanyi és tárgyi) mentességeket még a nullkulcson felül is. A kedvezményes kulcsok méltányosan kiválasztott árukat és szolgáltatásokat terhelnek, így a jogtudósok és jogalkalmazók szerint (Richard Bird and Zolt, Pierre-Pascal Gendron) sokkal jobb megoldást hozhatnak a mentességek körének kiterjesztésénél. Egyetértek azzal, hogy a mentességek helyett a kedvezményes kulcsok alkalmazása vezet eredményre, különös tekintettel arra, hogy a mentességek bizonyos típusai – például az alanyi mentesség – meghatározott feltételek esetén választhatók, ez pedig eredményezheti azt is, hogy az azonos helyzetű, de különböző értékesítőktől vásároló adózók eltérő adóterheket viselnek az Áfa közvetett jellegéből adódóan.* Ha például két azonos helyzetű adóalany két különböző értékesítőtől vásárol meg egy adott árut vagy szolgáltatást, előfordulhat az, hogy az egyik adózó viseli az értékesítő által felszámított adóterhet, a másik adózó azonban – mivel ugyanazt a szolgáltatást alanyi mentes értékesítőtől vásárolja meg – egyáltalán nem köteles közvetett adóterhet viselni. Ezen felül a kedvezményes kulcsok alkalmazása mind az adózó, mind pedig az adóhatóság számára egyszerűbben adminisztrálható, tekintettel arra, hogy nem kell különbséget tenni az adómentes és adóköteles inputok között, és az inputok arányos elosztására sincs szükség, ezzel pedig a kapcsolódó költségek is csökkenthetők.
- 7) Az Áfa-kulcs magas volta azonban Magyarországon még egyre inkább relatívvá válik, tekintettel arra, hogy a hazánkban az Unióban egyedülállóan magas 27%-os általános Áfa-kulcs mellett a jogalkotó a luxuscikkekre még magasabb adómértéket kíván kivetni. Felmerülhet tehát a kérdés, hogy indokolt-e és elfogadható-e egyáltalán a luxuscikkekre a jelenleginél is magasabb adómértéket bevezetni. A luxustárgyak adóztatásának átmeneti

⁸⁰ Az Áfa egy közvetett adónem, az adóalany és az adóteher viselője elkülönül egymástól, az értékesítő, illetve a termelő fizeti be, de a magasabb árak miatt végül a fogyasztó viseli. A végső fogyasztó – tehát a termelési fázisok végén álló magánszemély – általában nincs tudatában e fizetési kötelezettségnek, illetve nem látja át teljeskörűen az Áfa-val kapcsolatos tényleges adófizetési kötelezettségeket.

⁸¹ A jövedelemadó eltérő mechanizmussal működnek, ezért így azok relatív fontosságát a ténylegesen realizált bevételek nagysága alapján határozhatjuk meg, azért is, mert a magasabb jövedelemadó a nagyobb jövedelmet realizáló rétegeknél még inkább terheli a megtakarítást és a befektetést, ennek hatására pedig a munkavállalók az alacsonyabb munkabérükön érezhetik a magasabb jövedelemadó közvetett hatásait.

derogációjára ugyan kicsi az esély, de mégsem elképzelhetetlen, bár ez még inkább sértené a semlegesség alapelvét. Az Európai Bizottság emellett csökkenteni kívánja az Áfa mértékét és az adóalapot szélesítené inkább, erősítve annak semlegességét. Magyarországnak nincs tere szociálpolitikai szempontok érvényesítésére a jövedelemadóztatásban, így ezeket a közvetett adóztatásban érvényesíthetné, amely harmonizációs problémákat vet fel.⁸² Álláspontom szerint – különös tekintettel az egykulcsos Szja bevezetésére, az európai gyakorlatra és a jogkövetésre – *az Áfa-kulcsok csökkentése hatékonyabbá tenné a magyar adórendszert.*

- 8) A közelmúlt kutatásai azonban azt mutatják, hogy az adókulcsok csökkentése nem segíti érdemben a társadalom alacsonyabb jövedelmű rétegeit és nincs hatással a szegénységcsapdára sem. E tekintetben a kedvezmények körének bővítése a járható út,⁸³ bár az Áfa rendszerében az igazságosság követelményének és az adóztatás alapelveinek érvényesülése végett *indokolt több kulcsot alkalmazni és széles körű tárgyi, valamint jól meghatározott alanyi mentességet biztosítani.* A vizsgált példák alapján azonban – bár sérti a semlegesség elvét – *megfontolandó, hogy a magyar Áfa-rendszerben a jogalkotó a kedvezményes, illetve preferált kulcsokba tartozó áruk és szolgáltatások körét bővítse.* Ezek az intézkedések kifejezetten hatékonyak lehetnek, amennyiben gondosan megtervezettek. A kedvezményezett kört innovatív megoldásokkal előnyhöz lehet juttatni, amely e megoldást még a politikusok számára is vonzóvá teheti.
- 9) Az Áfa rendszere egyszerű, összefüggő, átlátható, és érthető kell, hogy legyen minden adózó számára. *Egyértelmű, egyszerű megfogalmazású, és világos szabályokat kell törvénybe iktatni és közzé tenni. Hosszútávon érvényben lévő és stabil szabályokat kell alkalmazni, és a kiszámíthatóság érdekében csak a legszükségesebb mértékben szabad a szabályozást módosítani.*

4. A szektorális adókról

- 1) A szektorális adók igazságossági alapja, hogy a monopolhelyzetből realizált extra nyereségből közjavakat finanszírozzanak. E közjavak finanszírozása különös jelentőséget kap a gazdasági válságok idején, amikor a gazdasági teljesítmény és ezzel együtt a fogyasztás visszaesésével az adórendszerből (mind a közvetett és közvetlen, a jövedelmet és vagyont, illetve fogyasztást terhelő adókból) származó bevételek is jelentősen csökkennek. Erre tekintettel ezeket az adófajtákat válságadónak is nevezzük, mert az állam a gazdasági nehézségekre tekintettel vezeti be átmeneti jelleggel ezeket a többletterheket.⁸⁴
- 2) *E válságadók bevezetése az átlagemberek nevében és érdekében követelt igazságosság megvalósulását hivatott elősegíteni*⁸⁵, és álláspontom szerint a *vertikális igazságosság szempontjából valóban helytálló*. A horizontális igazságosság szemszögéből vizsgálva már nem ennyire egyértelmű a helyzet, tekintettel arra, hogy bár az azonos helyzetű adózókat, azonos mértékben adóztatják ezek a válságadók, az adó alanyi köre csak bizonyos piaci szegmensekre, szektorokra, illetve meghatározott tevékenységet végző adózókra terjed ki. Ennek ellenére véleményem szerint *e különadók bevezetése korszerű, és a gazdasági helyzetre adekvát válaszként értékelhető.*

⁸² Bogár Zsolt: Orbánék adópolitikája: örült, de van benne rendszer (Interjú Deák Dániellel a Corvinus Egyetem tanárával). HVG 2012. április 26. Interneten elérhető:

http://hvg.hu/interjuk_gazdasag/20120426_deak_daniel_interju_adopolitika, 2012. 05. 01.

⁸³ John Tiley: Away from a virtuous tax system? British Tax Review 1998. évi 4 sz. 327-330. o.

⁸⁴ Deák Dániel: Hungary Introduces Special Taxes. European Taxation 2010. évi 12. sz. 546. o.

⁸⁵ Deák Dániel: i.m. 548. o.

- 3) *A magyar megoldás alapvető problémája azonban igazságossági szempontból az, hogy az adók bevezetésével nem nőtt a vertikális igazságosság, tekintettel arra, hogy ezeknek az adóterheknek jelentős részét az adóalanyok pont a társadalom tagjaira hárítják át, így például a bankadó költségeit is részben vagy egészben az ügyfelekkel fizettetik meg az ügyfelekkel ezek a pénzügyi intézmények. Ugyanez a helyzet az infokommunikációs szolgáltatókra kivetett adóval, amelynek problematikus kérdéseit az Európai Bizottság jelenleg is vizsgálja.*
- 4) *A Magyarország által bevezetett új adók nem sértenek Uniós jogszabályokat, de külön-utas adópolitikát jelenítenek meg.*
- 5) *További hátránya ezeknek az adófajtáknak a túladóztatás lehetőségét érzékelő adóalanyok jogkövetési hajlandósága jelentősen visszaesik, így növekedhet a feketegazdaság mértéke és aránya, valamint a tőke, illetve gazdasági tevékenységek külföldi államokba helyezése. Tipikus példa erre a magyar tranzakciós illeték, amely felső összeghatár nélkül terheli a gazdasági eseményeket, ennek megfelelően pedig az adott gazdasági események lebonyolítása, olyan országokba helyeződhet, illetve helyeződik át, amelyeknél vagy nincs hatályban ilyen típusú adóteher, vagy pedig van az adó összegének felső küszöbe.*

5. Az adórendszerrel kapcsolatos egyéb észrevételek

- 1) *Az adózás, az adórendszer, és a közteherviselés igazságosságát elősegítheti az áttekinthető szabályozás, az adókulcsok csökkentése és különösen az adóalap szélesítése.⁸⁶ Az adó, mint az állami bevételek egyik legfontosabb forrása alapvető fedezetet nyújt a közfeladatok teljesítésére. Ezek eredményes elvégzése a polgárok érdeke, ezeket az állam a polgárai érdekében végzi: „a közigazgatás van az emberekért és nem fordítva”.⁸⁷ Ezért alapvető fontosságú, hogy az adózók egyértelműen átlássák a kötelezettségeik teljesítéséért cserébe nyújtott közszolgáltatásokat és közjavakat, illetve az ezek létrehozásában megnyilvánuló állami szerepvállalást, tevékenységet és erőfeszítést.⁸⁸ Ezt a megállapítást alapul véve *álláspontom szerint a legegyszerűbb adórendszer nem lehet igazságos, de ugyanakkor hangsúlyozni kell, hogy a leghatékonyabb rendszer sem lehet a legigazságosabb.*⁸⁹*
- 2) *A magyar túladóztatás jelentős probléma, és a történetileg kialakult alacsony szintű adójogi jogkövetést jelentősen rombolja: a magyar vállalkozók védelmet várnak az államtól, ugyanakkor nem szívesen járulnak hozzá a közterhekhez,⁹⁰ ami adóteher nemzetközi viszonylatban is magas mivoltát figyelembe véve – bár el nem fogadható – teljesen érthető. Az adó- és járulék szintek nagy mértéke miatt a társadalom jelentős tömegei részben, illetve egészben választják a jogsértő magatartást.⁹¹ Ez pedig ahhoz a jelenséghez vezethet, hogy az adóztatás funkciói nem vagy nem megfelelően érvényesülnek: az adócsalás mértékének növekedésével, valamint a foglalkoztatás szintjének csökkenésével, illetve nagyvállalatok esetleges kivonulásával az állami bevételek – tervezett bírságok ellenére is – jelentősen csökkenhetnek. Ennek eredményekképpen növekszik az egyébként is nagyarányú inaktívák száma, akiktől nem*

⁸⁶ Vö.: Szilovics Csaba i.m. 106. o.

⁸⁷ Vö. Kiss István – Magyar Zoltán: A közigazgatás és az emberek. Dunántúl Pécsi Egyetemi Könyvkiadó és Nyomda Rt., Budapest 1939. 373. o.

⁸⁸ Vö. Szilovics: Adózási ismeretek és adózói vélemények Magyarországon (2002-2007). G&G Nyomda Korlátolt Felelősségű Társaság, Pécs 2009. 183-185. o.

⁸⁹ Vö. R. Avi-Yonah – N. Satori – O. Marian i. m. 16. o.

⁹⁰ Deák Dániel: Hungary Introduces... 546. o.

⁹¹ Vö. Szilovics Csaba: i.m. 61-67. o.

csak kevesebb adó lesz beszedhető, de még szociális támogatásuk is állami forrásból történik.

- 3) A magyar adórendszer fogyasztás-orientálttá válása mellett és ellen igazságossági szempontból egyaránt lehet érvelni, egyfelől kijelenthetjük, hogy elméletileg az adózói döntési szabadságot növeli, másfelől viszont pont a jövedelmük nagy részét elkölteni és elfogyasztani kénytelen, megtakarítani képtelen társadalmi rétegek jövedelmi és vagyoni viszonyaikhoz képest nagyobb mértékben járulnak hozzá a közösségi szükségletek fedezéséhez. Az osztó igazságosság érvényesülésének lehetősége is egyre csökken. Egyet lehet érteni azonban azzal a megállapítással, hogy ez a tendencia gazdasági szükségszerűségként érvényesül, így ebben a tekintetben a kelet-európai államokban nincs más út. Alapvetően *jónak tartom azonban, hogy az adóztatás súlypontja a jövedelemadóztatástól folyamatosan a fogyasztás adóztatása irányában mozog*, ez azonban az ismertetet fogyasztási visszaesés miatt költségvetési szempontból hátrányos lehet, emellett pedig igazságtalanabbá teszi az adórendszert és rombolja a vertikális igazságosságot, mert pont a legszegényebb rétegek kénytelenek jövedelmük teljes elfogyasztására. *Meggyőződésem, hogy a fogyasztás adóztatása felé történő elmozdulással és ezzel összhangban az Áfa-kulcs 27%-ra történt emelésével indokolt lenne csökkenteni az általános adó- és járulékkerhelést,⁹² ez azonban Magyarországon nem történik meg, bár bizonyos adók mértékét valóban csökkentette a jogalkotó. A bejelentett munkaviszonyok számát ezzel jelentősen emelhetné, e tekintetben pedig nemcsak a tényleges munkahelyteremtés (és természetesen a jelenlegi munkahelyek védelme és megtartása) válna reális lehetőséggé, hanem a gazdaság fehéredésével a nominális adóbevétel sem csökkenne.*
- 4) *Mindenképpen szükségesnek ítélem a közgazdászok és jogászok által egyaránt javasolt redisztribúciós szint csökkentést, a magyar adórendszer túl elosztó jellemezőjén változtatni kell. A rendkívül magas elvonási szintekhez ugyanis nem kapcsolódik hasonlóan magas színvonalú állami szolgáltatás, és nem véletlen, hogy az állampolgárok bizalmatlansága magas az állami pénzek felhasználásának hatékonyságával kapcsolatban.*
- 5) Az eddigi tapasztalatokból az látszik, hogy az Szja egykulcsossá válásával a magasabb összevonandó jövedelmű adózóknál maradó többlet-jövedelem nem növeli jelentős mértékben a fogyasztást, így ez az intézkedést ténylegesen adóbevétel-kiesést eredményez a központi költségvetésben, amelyet a kormány a különadó, illetve bankadó formájában próbálta beszédni.⁹³ *Ez az adórendszer egészét teszi igazságtalanná, tekintettel arra, hogy e hiányt más adózók többlet-terheivel kell pótolni. Erre tekintettel az állami kiadások racionalizálása és ennek megfelelő csökkentése alapvetően elvégzendő feladat.*
- 6) *A jelenlegi adóztatási struktúra olyan kritikusan instabil egyensúlyi helyzetet teremt, amelyben a rövidtávon illetve lehetőség szerint azonnal beszedhető bevételek érdekében az állam pont a zászlójára kitűzött gazdaságélénkítést és munkahelyteremtést valamint az adóztatási igazságosságot veszélyezteti. A hosszú távú célok figyelembevételének jobban kellene érvényesülnie az adórendszer elemeiben is.*
- 7) *Álláspontom az, hogy az adórendszer igazságossága is az aktuális társadalmi és gazdasági helyzettől és politikai céloktól függ. Az adórendszer igazságossága fontos követelmény, amelyet csak a részletszabályok átfogó elemzésének ismeretében szabad értékelni, azonban érvényesülése háttérbe szorul a hatékonyság, az eredményesség és gazdasági stabilitás eléréséhez képest.*

⁹² Vö. Deák Dániel: Hungary Introduces... 546. o.

⁹³ Vö. Szilovics Csaba: Az igazságos és arányos... 39. o. ; Deák Dániel: i.m. 545-549. o.

IV. A tézisekben felhasznált irodalom jegyzéke

1. Ádám Antal: Alkotmányi értékek és alkotmánybíráskodás. Osiris, Budapest 1998
2. Ádám Antal: Észrevételek a magyar alkotmányozáshoz. JURA 2011. évi 1. sz.
3. Alberto Vega: Simplificación y Justicia Tributaria (Simplification and Tax Justice). InDret, 2011. évi 4. sz.
4. Bencsik András: A gazdaság igazgatása. In: Fábrián Adrián – Rózsás Eszter (szerk.): Közigazgatási jog különös rész PTE ÁJK, Pécs 2011
5. Békés Balázs: A közvetlen adózás az Európai Unióban. PhD értekezés, Pázmány Péter Katolikus Egyetem Jog- és Államtudományi Kar, Pénzügyjogi Tanszék. Budapest 2012. <https://jak.ppke.hu/uploads/articles/12332/file/B%C3%A9k%C3%A9s%20Bal%C3%A1zs%20PHD%20dolgozat.pdf>
6. Bogár Zsolt: Orbánék adópolitikája: örült, de van benne rendszer (Interjú Deák Dániellel, a Corvinus Egyetem tanárával). HVG 2012. április 26. Interneten elérhető: http://hvg.hu/interjuk_gazdasag/20120426_deak_daniel_interju_adopolitika
7. Crowe, Martin T.: The Moral Obligation of Paying Just Taxes. The Catholic University of America Press, Washington, D.C. 1944
8. Deák Dániel: Harmonization in Community Law and Enforcement of Rights in Tax Law. Intertax 2008. évi 11. sz.
9. Deák Dániel: Hungary Introduces Special Taxes. European Taxation 2010. évi 12. sz.
10. Deák Dániel: Hungary: Does the Hungarian Local Trade Tax Fall within the Substantive Scope of a DTC? TAX TREATY CASE LAW AROUND THE GLOBE – 2011, M. Lang – P. Pistone – J. Schuch – C. Staringer – A. Storck – L. de Boe – P. Essers – E. Kemmeren – F. Vanistendael (Szerk.), Linde 2011
11. Deák Dániel: International Tax Law and Tax Avoidance: A Case Study on Tax Havens and the Option of Ethics in a Global Economy. M. A. Plazas Vega (Szerk.): Dal diritto finanziario al diritto tributario; Studi in onore A. Amatucci, Volume 5, Temis, Bogotá 2011
12. Deák Dániel: Neutrality and Legal Certainty in Tax Law and the Effective Protection of Taxpayers' Rights. Acta Juridica Hungarica 2008. évi 2. sz.
13. Deák Dániel: Pioneering Decision of the Constitutional Court of Hungary to Invoke the Protection of Human Dignity in Tax Matters. Intertax 2011. évi 11 sz.

14. Deák Dániel: Procedural Versus Substantive Law: A Balancing Act in the EU. Tax Notes International 2010. évi 8. sz.
15. Paul Kirchhof: Bundessteuergesetzbuch – Ein Reformentwurf zur Erneuerung des Steuerrechts, C.F. Müller, Heidelberg 2011
16. Kiss István – Magyary Zoltán: A közigazgatás és az emberek. Dunántúl Pécsi Egyetemi Könyvkiadó és Nyomda Rt., Budapest 1939
17. Kiss László: Jogállam és/vagy élhető állam. In: Csefkó Ferenc (Szerk.): Ünnepi kötet Ivancsics Imre egyetemi docens, decan emeritus 70. születésnapjára. Studia Iuridica Auctoritate Universitatis Pécs Publicata 140. Pécs 2008
18. Kiss László: Jogállam és/vagy élhető állam. In: Csefkó Ferenc – Horváth Csaba (Szerk.): A demokrácia deficitje avagy a deficités hatalomgyakorlás. PTE-ÁJK, Baranyai Értelmiség Egyesület, Pécs 2008
19. Klicsu László: Fenntartható társadalom – egykulcsos adó. Pénzügyi szemle 2008. évi 4. sz.
20. Peter M. Mieszkowski – Joseph A. Pechmann – James Tobin: Is a Negative Income Tax Practical? Yale Law Journal 1967. évi 1. sz.
21. Robert W. McGee: The Philosophy of Taxation and Public Finance. Kluwer Academic Publishers, Boston-Dordrecht-London 2004
22. Hans van Meerten – Bastiaan Starink: Cross-Border Obstacles and Solutions for Pan-European Pensions. EC Tax Review 2011. évi 1. sz.
23. Richard Abel Musgrave – Peggy B. Musgrave: Az egyenlő teherviselés (az adózási méltányosság megközelítési módjai). Adózás, adórendszerek, adóreformok – Elvek, elméletek, tapasztalatok. In: Semjén András (Szerk.): Szociálpolitikai Értesítő 1993. évi 1-2. sz.
24. Szalayné Sándor Erzsébet: A belső piac fogalma, kialakulása. Jogalkotás - dereguláció a belső piacon. In: Mohay Ágoston – Szalayné Sándor Erzsébet (Szerk.): Az Európai Unió joga. Dialóg Campus Kiadó, Budapest-Pécs 2011
25. Szalayné Sándor Erzsébet: A diszkriminatív adóztatás tilalma. In: Mohay Ágoston - Szalayné Sándor Erzsébet (Szerk.): Az Európai Unió joga. Dialóg Campus Kiadó, Budapest-Pécs 2011
26. Szilovics Csaba: Adózási ismeretek és adózási vélemények Magyarországon (2002-2007). G&G Nyomda Korlátolt Felelősségű Társaság, Pécs 2009

27. Szilovics Csaba: Az igazságos és arányos közteherviselés kialakításának magyarországi feltételeiről. Inter-szféra Kft. Pécs 2012
28. Szilovics Csaba: Csalás és jogkövetés az adójogban. Gondolat Kiadó, Budapest 2003
29. John Tiley: Away from a virtuous tax system? British Tax Review 1998. évi 4 sz.
30. Henk Vording és Onno Ydema: The rise and fall of progressive income taxation in the Netherlands (1795-2001). British Tax Review 2007. 3. sz.
31. Dennis Weber: Editorial. Tax Coordination: a Joint Responsibility of the Member States. Still a Fantasy? EC Tax Review 2007. évi 4. sz.
32. Konrad Zweigert – Hein Kotz: An Introduction to Comparative Law. Oxford University Press 1998

V. Publikációs jegyzék*

Tanulmányok, könyvfejezetek

1. A költségvetés jellegzetességei az Európai Unióban és néhány tagországban. In: Ádám Antal (Szerk.): PhD tanulmányok 5. PTE ÁJK Doktori Iskolája, Pécs 2006. 55-108. o.
2. Nonprofit szervezetek és az Európai Unió. In: Wellmann György (Szerk.): Nonprofit tanácsadó A-tól Z-ig. Verlag Dashöfer Szakkiadó Kft., Budapest 2006. november
3. A második Nemzeti Fejlesztési Terv. In: Papp Julianna (Szerk.): Nonprofit szervezetek számvitele és adózása. Verlag Dashöfer Szakkiadó Kft., Budapest 2006. november
4. A második Nemzeti Fejlesztési Terv (társszerző: Polányi Tamás). In: Polányi Tamás (Szerk.): Társasági jog az EU-ban. Verlag Dashöfer Szakkiadó Kft., Budapest 2006. november
5. **Tax Exemption for the Minimum of Subsistence. In: Ádám Antal (Szerk.): PhD tanulmányok 6. PTE ÁJK Doktori Iskolája, Pécs 2007. 169-186. o.**
6. **Tax Exemption for Subsistence Level. Collega 2007. évi 2-3. sz. 277-280. o.**
7. Új Magyarország Fejlesztési Terv (társszerző: Polányi Tamás). In: Polányi Tamás (Szerk.): Társasági jog az EU-ban. Verlag Dashöfer Szakkiadó Kft., Budapest 2007. március
8. A Konvent és az Európai Alkotmány (társszerző: Polányi Tamás). In: Polányi Tamás (Szerk.): Társasági jog az EU-ban. Verlag Dashöfer Szakkiadó Kft., Budapest 2007. április
9. Az új Polgári Törvénykönyv nonprofit szektort érintő újdonságai. In: Wellmann György (Szerk.): Nonprofit tanácsadó A-tól Z-ig. Verlag Dashöfer Szakkiadó Kft., Budapest 2007. május
10. Az új Polgári Törvénykönyv egyesületekre és alapítványokra vonatkozó speciális szabályai. In: Wellmann György (Szerk.): Nonprofit tanácsadó A-tól Z-ig. Verlag Dashöfer Szakkiadó Kft., Budapest 2007. május
11. Az Új Magyarország Fejlesztési Terv. In: Papp Julianna (Szerk.): Nonprofit szervezetek számvitele és adózása. Verlag Dashöfer Szakkiadó Kft., Budapest 2007. július
12. Közhasznú társaságok iratmintái. In: Wellmann György (Szerk.): Nonprofit tanácsadó A-tól Z-ig. Verlag Dashöfer Szakkiadó Kft., Budapest 2007. szeptember
13. A nonprofit társaságok szabályozása. In: Wellmann György (Szerk.): Nonprofit tanácsadó A-tól Z-ig. Verlag Dashöfer Szakkiadó Kft., Budapest 2007. november
14. Az új Polgári Törvénykönyv alapítványokra vonatkozó speciális szabályai. In: Wellmann György (Szerk.): Nonprofit tanácsadó A-tól Z-ig. Verlag Dashöfer Szakkiadó Kft., Budapest 2008. november
15. Közhasznú társaságok és a nonprofit gazdasági társaságok, az államháztartásról szóló törvény nonprofit társaságokra vonatkozó szabályai. In: Wellmann György (Szerk.):

* Az értekezés témakörében megjelent írások félkövérrel szedve láthatók.

- Nonprofit tanácsadó A-tól Z-ig. Verlag Dashöfer Szakkiadó Kft., Budapest 2010. március
16. A közigazgatási versenyvizsga. In: Költségvetési szervek gazdálkodása. Verlag Dashöfer Szakkiadó Kft., Budapest 2010. április
 17. A köztisztviselői életpálya. In: Költségvetési szervek gazdálkodása. Verlag Dashöfer Szakkiadó Kft., Budapest 2010. április
 18. **Innovation in Tax Systems (társszerző: Szilovics Csaba). In: Szellemi tőke, mint versenyelőny; avagy a tudásmenedzsment szerepe a versenyképességben. Lifelong Learning Magyarország Alapítvány – Selye János Egyetem Gazdaságtudományi Kar, Komárno 2010**
 19. **Az általános forgalmi adó. In: Költségvetési szervek gazdálkodása. Verlag Dashöfer Szakkiadó Kft., Budapest 2010. június**
 20. **Some Major Issues of Value Added Tax. In: Ádám Antal (Szerk.): PhD tanulmányok 9. PTE ÁJK Doktori Iskolája, Pécs 2010. 209-227. o.**
 21. **A létminimum adómentessége Magyarországon. JURA 2011. évi 2. sz. 36-45. o.**
 22. **Az új termékdíjas szabályozás problémái (társszerző: Pánovics Attila). JURA 2011. évi 2. sz. 46-54. o.**
 23. **A személyi jövedelemadó fejlődési irányai. In: Ádám Antal (Szerk.): PhD tanulmányok 10. PTE ÁJK Doktori Iskolája, Pécs 2011. 209-227. o.**
 24. **A személyi jövedelemadó. In: Költségvetési szervek gazdálkodása. Verlag Dashöfer Szakkiadó Kft., Budapest 2011. december**
 25. **System of financing and budget management of local and regional government units (társszerzők: Emina Konjić, Renata Peric, Csaba Szilovics.). In: Drinóczi Tímea és Takács Tamara (Szerk.): Cross-border and EU legal issues: Hungary – Croatia. Faculty of Law, University of Pécs, Faculty of Law, J. J. Strossmayer University of Osijek, Pécs – Osijek 2011. 153-184. o.**
 26. **A helyi és regionális önkormányzatok finanszírozási rendszere és költségvetése (társszerző: Emina Konjić – Renata Perić – Csaba Szilovics). In: Drinóczi Tímea (Szerk.): Határon átnyúló és uniós jogi témák: Magyarország – Horvátország. PTE-ÁJK, Eszéki J. J. Strossmayer Egyetem ÁJK., Eszék-Pécs 2011. 145-176. o.**
 27. **Sustav financiranja i proračun jedinica lokalne i regionalne samouprave (társszerző: Emina Konjić – Renata Perić – Csaba Szilovics). In: Mirela Župan (Szerk.): Pravni aspekti prekogranične suradnje i EU integracija: Mađarska – Hrvatska. PTE-ÁJK – Pravni fakultet Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Pečuh – Osijek 2011. 147-176. o.**
 28. **Kedvezmények a személyi jövedelemadóban. Glossa Iuridica III. évfolyam 1. sz. 7-11. o.**
 29. **Hungarian VAT cases before the Court of Justice of the European Union. In: Studia Juridica Auctoritate Universitatis Pécs Publicata, University of Pécs, Faculty of Law, Pécs 2011. 45-59. o.**
 30. **A személyi jövedelemadó és az igazságosság egyes kérdései. In: Bencsik András – Fülöp Péter (Szerk.): Jogász doktoranduszok I. pécsi találkozója. PTE ÁJK Doktori Iskolája, Pécs 2011. 306-312. o.**

31. **The Current Personal Income Tax Regime in Hungary.** *Studia Iuridica Auctoritate Universitatis Pécs Publicata.* University of Pécs, Faculty of Law, Pécs 2012. 57-70. o.
32. **Personal income tax: provisions regarding fairness (társszerző: Emina Jerković).** In: **Tímea Drinóczi - Mirela Župan – Zsombor Ercsey – Mario Vinković (Szerk.): Contemporary legal challenges: EU – Hungary – Croatia.** Faculty of Law, University of Pécs and Faculty of Law, J. J. Strossmayer University of Osijek, Pécs-Osijek 2012. 319-340. o.
33. **Személyi jövedelemadó: az igazságosságra vonatkozó rendelkezések (társszerző: Emina Jerković).** In: **Drinóczi Tímea (Szerk.): Korszakunk jogi kihívásai: EU – Magyarország – Horvátország.** Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kara, Eszéki J. J. Strossmayer Egyetem Állam- és Jogtudományi Kara, Pécs – Eszék 2012. 241-263. o.
34. **Porez na dohodak: odredbe o pravičnosti (társszerző: Emina Jerković).** In: **Mirela Župan - Mario Vinković (Szerk.): Suvremeni pravni izazovi: EU – Mađarska – Hrvatska.** Pravni fakultet Sveučilišta u Pečuhu i Pravni fakultet Sveučilišta J. J. Strossmayera u Osijeku, Pečuh – Osijek 2012. 255-274. o.
35. **Az adózás alkotmányosságáról.** In: **Ádám Antal (Szerk.): PhD tanulmányok 11.** PTE ÁJK Doktori Iskolája, Pécs 2012. 213-240. o.
36. **Mennyiben igazságos az általános forgalmi adó?** In: **Bencsik András – Fülöp Péter (Szerk.): Jogász doktoranduszok II. pécsi találkozója.** PTE ÁJK Doktori Iskolája, Pécs 2012. 87-98. o.
37. **Az általános forgalmi adóról.** *JURA* 2012. évi 2. sz. 73-85. o.

Ismertetések, aktualizálások, kiegészítések korábban írt és megjelent írásokhoz

1. **Európai Unió és a nonprofit szervezetek.** In: Papp Julianna (Szerk.): **Nonprofit szervezetek számvitele és adózása.** Verlag Dashöfer Szakkiadó Kft., Budapest 2006. augusztus
2. **Európai Unió és a nonprofit szervezetek.** In: Papp Julianna (Szerk.): **Nonprofit szervezetek számvitele és adózása.** Verlag Dashöfer Szakkiadó Kft., Budapest 2006. november
3. **Pályázati figyelő (társszerző: Polányi Tamás).** In: Polányi Tamás (Szerk.): **Társasági jog az EU-ban.** Verlag Dashöfer Szakkiadó Kft., 2007. április
4. **Magyar jogharmonizáció (társszerző: Polányi Tamás).** In: Polányi Tamás (Szerk.): **Társasági jog az EU-ban.** Verlag Dashöfer Szakkiadó Kft., 2007. április
5. **Általános tudnivalók az Európai Unióról (társszerző: Polányi Tamás).** In: Polányi Tamás (Szerk.): **Társasági jog az EU-ban.** Verlag Dashöfer Szakkiadó Kft., 2007. április
6. **Szerződési jog az Európai Unióban (társszerző: Polányi Tamás).** In: Polányi Tamás (Szerk.): **Társasági jog az EU-ban.** Verlag Dashöfer Szakkiadó Kft., 2007. április
7. **A nonprofit szervezetekre vonatkozó jogszabályok módosítása.** In: Wellmann György (Szerk.): **Nonprofit tanácsadó A-tól Z-ig.** Verlag Dashöfer Szakkiadó Kft., Budapest 2007. augusztus

8. Európai Unió és a nonprofit szervezetek. In: Papp Julianna (Szerk.): Nonprofit szervezetek számvitele és adózása. Verlag Dashöfer Szakkiadó Kft., Budapest 2007. szeptember
9. Nonprofit szervezetek és az Európai Unió. In: Wellmann György (Szerk.): Nonprofit tanácsadó A-tól Z-ig. Verlag Dashöfer Szakkiadó Kft., Budapest 2007. szeptember
10. Általános tudnivalók az Európai Unióról (társszerző: Polányi Tamás). In: Polányi Tamás (Szerk.): Társasági jog az EU-ban. Verlag Dashöfer Szakkiadó Kft., 2008. április
11. A közösségi jogon alapuló társasági formák az Európai Unióban (társszerző: Polányi Tamás). In: Polányi Tamás (Szerk.): Társasági jog az EU-ban. Verlag Dashöfer Szakkiadó Kft., 2008. április
12. A társaságokra vonatkozó közösségi szabályozások /a társasági jog közösségi forrásai/ (társszerző: Polányi Tamás). In: Polányi Tamás (Szerk.): Társasági jog az EU-ban. Verlag Dashöfer Szakkiadó Kft., 2008. április
13. Községi pénzügyi források és pályázati lehetőségeket (társszerző: Polányi Tamás). In: Polányi Tamás (Szerk.): Társasági jog az EU-ban. Verlag Dashöfer Szakkiadó Kft., Budapest, 2008. április
14. Jogharmonizáció a társasági jogban (társszerző: Polányi Tamás). In: Polányi Tamás (Szerk.): Társasági jog az EU-ban. Verlag Dashöfer Szakkiadó Kft., 2008. április
15. Nonprofit gazdasági társaságok (társszerző: Polányi Tamás). In: Papp Julianna (Szerk.): Nonprofit szervezetek számvitele és adózása. Verlag Dashöfer Szakkiadó Kft., Budapest 2008. április
16. Pályázati figyelő. In: Polányi Tamás (Szerk.): Társasági jog az EU-ban. Verlag Dashöfer Szakkiadó Kft., 2008. április
17. Nonprofit szervezetek (nonprofit gazdasági társaságok) iratmintái. In: Wellmann György (Szerk.): Nonprofit tanácsadó A-tól Z-ig. Verlag Dashöfer Szakkiadó Kft., Budapest 2008. november
18. A civil szféra és az Európai Unió. In: Wellmann György (Szerk.): Nonprofit tanácsadó A-tól Z-ig. Verlag Dashöfer Szakkiadó Kft., Budapest 2008. november
19. A Polgári Törvénykönyv (Javaslat) alapítványokat és egyesületeket érintő rendelkezései. In: Wellmann György (Szerk.): Nonprofit tanácsadó A-tól Z-ig. Verlag Dashöfer Szakkiadó Kft., Budapest 2008. november
- 20. Az Áfa-megállapítás módjai. In: Költségvetési szervek gazdálkodása. Verlag Dashöfer Szakkiadó Kft., Budapest 2010. szeptember**
- 21. Bizonylatolás az áfa rendszerében. In: Költségvetési szervek gazdálkodása. Verlag Dashöfer Szakkiadó Kft., Budapest 2010. szeptember**
22. Pályázati lehetőségek nonprofit szervezetek számára. In: Papp Julianna (Szerk.): Nonprofit szervezetek számvitele és adózása. Verlag Dashöfer Szakkiadó Kft., Budapest 2010. szeptember
- 23. Alkotmánybírósági döntés az egyes nagy értékű vagyontárgyakat terhelő adóról. Közjogi Szemle 2010. 3. sz. 62. o.**

24. Pályázati lehetőségek nonprofit szervezetek számára. In: Papp Julianna (Szerk.): Nonprofit szervezetek számvitele és adózása. Verlag Dashöfer Szakkiadó Kft., Budapest 2011. február
25. Az ellenőrzés. In: Költségvetési szervek gazdálkodása. Verlag Dashöfer Szakkiadó Kft., Budapest 2011. március
26. Az új civil törvényről. In: Gyakorlati útmutató nonprofit szervezeteknek. Verlag Dashöfer Szakkiadó Kft., Budapest 2011. november
27. Európai Unió támogatások. In: Hatályos szerződéskötési útmutató és mintatár. Verlag Dashöfer Szakkiadó Kft., Budapest 2011. december
28. Szerződési jog az EU-ban. In: Hatályos szerződéskötési útmutató és mintatár. Verlag Dashöfer Szakkiadó Kft., Budapest 2011. december
29. A magyar jogharmonizáció. In: Hatályos szerződéskötési útmutató és mintatár. Verlag Dashöfer Szakkiadó Kft., Budapest 2011. december
30. A kis- és középvállalkozások Európai Unió szabályozása. In: Hatályos szerződéskötési útmutató és mintatár. Verlag Dashöfer Szakkiadó Kft., Budapest 2011. december
31. Az Európai Unióról röviden. In: Hatályos szerződéskötési útmutató és mintatár. Verlag Dashöfer Szakkiadó Kft., Budapest 2011. december
32. Az Európai Unió agrárpolitikája. In: Hatályos szerződéskötési útmutató és mintatár. Verlag Dashöfer Szakkiadó Kft., Budapest 2011. december
- 33. A személyi jövedelemadó. In: Költségvetési szervek gazdálkodása. Verlag Dashöfer Szakkiadó Kft., Budapest 2012. március**
34. Az általános forgalmi adó. In: Költségvetési szervek gazdálkodása. Verlag Dashöfer Szakkiadó Kft., Budapest 2012. március
35. Nonprofit gazdasági társaságok. In: Gyakorlati útmutató nonprofit szervezeteknek. Verlag Dashöfer Szakkiadó Kft., Budapest 2012. június
36. A nonprofit gazdasági társaságok iratmintái. In: Gyakorlati útmutató nonprofit szervezeteknek. Verlag Dashöfer Szakkiadó Kft., Budapest 2012. június

Szakkfordítások (magyarról idegen nyelvre)

1. Szilovics Csaba: The role of handwriting and document expert in the point of view of the tax lawyer („A kézírás és az írásszakértő szerepe az adójogász szemszögéből” c. kézirat fordítása). JURA 2005. évi 2. sz. 198-199. o.
2. Szilovics Csaba: The Fight Against Tax Fraud in Hungary. Az „International Meeting. Justice and Law 2006” („III Encuentro Internacional Justicia y Derecho”) c. konferencián (2006. május 24-26.) elhangzott előadás szerkesztett változata. Letölthető a Kubai Legfelsőbb Bíróság (Tribunal Supremo Popular) honlapjáról: http://www.tsp.cu/Archivos/Ponencias_JyD.html, Havana (Kuba)
3. Szilovics Csaba: The position of the tax investigation in some of the EU member states („Az adónyomozás helyzete néhány uniós tagországban” c. kézirat fordítása). In: Michal Tomásek (Szerk.): European Law and National Criminal Legislation. Prága 2007

4. Szilovics Csaba: The fight against tax fraud in Hungary (az „Adócsalás elleni küzdelem Magyarországon” c. kézirat fordítása). In: Tanulmányok Dr. Besenyei Lajos egyetemi tanár 70. születésnapjára. SZTE ÁJK Tud. Biz., Szeged 2007. 655-661.o.
5. Szilovics Csaba: Stability and calculability regarding the taxation of natural persons in the period of 1998-2005 (a “Stabilitás és kiszámíthatóság a természetes személyek adóztatásában 1985-2005. között” c. kézirat fordítása). In: The Transformation of the Hungarian Legal Order 1985-2005. Kluwer Law International, 2007. 167-171. o.
6. Szilovics Csaba: Der Kampf gegen den Steuerbetrug in den modernen Staaten („Az adócsalás elleni küzdelem a modern államokban” c. kézirat fordítása). Current Issues of Business and Law 2009. évi 4. sz. 262-288. o.

Szerkesztések

1. Contemporary legal challenges: EU – Hungary – Croatia (Társszerkesztők: Tímea Drinóczi - Mirela Župan – Mario Vinković). Faculty of Law, University of Pécs and Faculty of Law, J. J. Strossmayer University of Osijek, Pécs-Osijek 2012